Vlinders

tijdschrift van De Vlinderstichting
jaargang 41, februari 2026

Verdwenen: grote ijsvogelvlinder

Vlinders in de Nederlandse kunst
de koninginnenpage

De Vlinderstichting

Vlinders

‘Vlinders’ is het kwartaaltijdschrift van De Vlinderstichting. Het geeft informatie over vlinders en libellen in Nederland.

ISSN 0923-1846

Redactie
Jurriën van Deijk, Eva Drukker, Maarten Immerzeel, Louis van Oort, Albert Vliegenthart

Hoofd- en eindredactie en vormgeving
Marjelle Molenaar

Omslag
Oostelijke witsnuitlibel
Foto: Jan-Freerk Kloen

Kopij
sturen naar redactieadres, uiterlijk twee maanden voor het verschijnen van het nummer. Auteurs wordt verzocht alvorens te gaan schrijven contact op te nemen met de redactie.

Druk
Propress, Wageningen
Dit tijdschrift is gedrukt op volledig gerecycled papier.

Advertenties
marjelle.molenaar@vlinderstichting.nl

Redactieadres
marjelle.molenaar@vlinderstichting.nl

Overname van artikelen is alleen toegestaan na toestemming van de redactie en de auteur.

Donateurs
U kunt zich aanmelden als donateur via onze website of uw donatie overmaken op NL63 TRIO 0212 4880 74 t.n.v. De Vlinderstichting te Wageningen. Donateurs (vanaf € 30 per jaar) ontvangen elk kwartaal het tijdschrift Vlinders. Een donateurschap voor het leven bedraagt € 1.000. Giften zijn natuurlijk ook altijd welkom.

Opzeggen kan schriftelijk of via info@vlinderstichting.nl.

Algemeen contactadres
De Vlinderstichting
Postbus 506
6700 AM Wageningen
tel. 0317 - 46 73 46
info@vlinderstichting.nl

Algemeen Nut Beogende Instelling ANBI

Bezoekadres
Mennonietenweg 10, Wageningen
www.vlinderstichting.nl

Volg ons op

Vlinder of libel gezien?
Geef het door via www.telmee.nl.

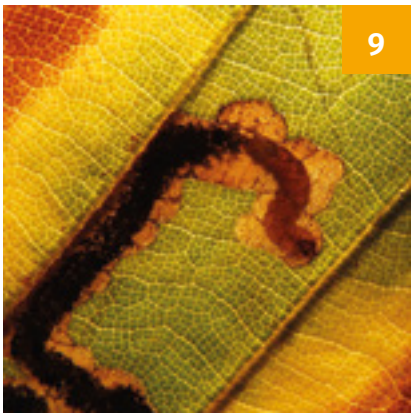
Vragen over een vlinder of libel? Kijk op www.vlinderstichting.nl. U kunt uw vraag ook sturen naar vragen@vlinderstichting.nl.

De Vlinderstichting

4

6

8

9

10

12

18

22

Titia Wolterbeek

Kim Huskens

Beste donateurs,

Wat zijn wij met elkaar toch een stelletje bofkonten dat wij gelukkig kunnen worden van het zien van een vlinder. Tenminste, ik neem aan dat u dat ook hebt: een blij verrast gevoel, ook bij een ‘gewone’ dagpauwoog. Het niet kunnen laten om anderen te wijzen op een eitje van de sleedoornpage of een rups van de grote weerschijnvlinder. Verwonderd worden door de kleurenpracht, de wonderbaarlijke metamorfose, de tere en toch doelgerichte vlucht van een oranjetipje. U heeft nu vast ook zo’n voorbeeld van verwondering in uw hoofd. Juist in deze ingewikkelde en gespannen tijd waarin het nieuws elke dag bol staat van onvoorstelbaar leed, veroorzaakt door menselijk handelen, biedt de natuur ons kracht om door te gaan. Er is zoveel moois en bijzonders, als je er oog voor hebt. En dat gun ik iedereen! Daarom is het zo belangrijk om, naast ons onderzoekswerk, ook deze verwondering te delen. Als Vlinderstichting doen we dat met projecten als Koolwitjes in de klas (nu te bestellen!) en de Kennisspecial Planten en dieren herkennen voor jongvolwassenen (aanmelden kan nog net!). Maar het gaat pas echt leven in onze samenleving wanneer we allemaal onze passie groots, of soms juist klein, kenbaar maken. Een natuur vol leven, dat wil toch iedereen?

Titia Wolterbeek
Directeur/bestuurder

Hebt u al gekeken op onze vernieuwde website? Als u dat nog niet gedaan hebt, kunt u zich meteen aanmelden voor de Landelijke Dag op zaterdag 7 maart 2026 in Theater Junushoff in Wageningen. Wacht niet te lang, want vol is vol! Ik zie ernaar uit u allen daar weer te zien!

Inhoud

Artikelen

meetnet dagvlinders – Wolken heideblauwtjes 4
Engelen, duivels en de koninginnenpage 6
Opschalen voor de veldparelmoervlinder 8
De zigzagbeukenmineermot 9
Werken met passie 10
Berijpte en bekraste libellen 12
Een jaar vol vlinders en libellen! 16
De grote ijsvogelvlinder – Uit Nederland verdwenen dagvlinders 18
Van vallen valt te leren 22

Rubrieken

Wetenschappelijk 26
Boeken 27
Giften 28
In ’t kort 29
Nieuws 30
(Web)winkel 31
Opmerkelijk 32

Jos Korenromp

Wolken heideblauwtjes

Het heideblauwtje kun je gelukkig nog op flink wat heidevelden aantreffen. Soms zelfs heel veel, maar een paar jaar later zijn die grote aantallen weer weg. Hoe zit dat?

Tekst:
Chris van Swaay
De Vlinderstichting
Bram Borkent
CBS

Het heideblauwtje komt bij ons van oorsprong voor op liefst vochtige heidevelden, vochtige duinvalleien en, in Zuid-Limburg, graslanden. Voor 1980 verdween hij al uit Zuid-Limburg en het grootste deel van de duinen. Op dit moment komt hij nog voor op tientallen heideterreinen op de hogere zandgronden en in de duinen van Texel. Het heideblauwtje gaat langzaam maar zeker achteruit in het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) meetnet vlinders (figuur 1). Vochtige heidevelden verdrogen door de diepe ontwatering uit het omliggende agrarisch gebied, en de steeds vaker optredende droge zomers en zware buien helpen ook niet. Dat laatste klinkt tegenstrijdig, maar door de verdroging zoeken de vlinders de vochtigste delen in het gebied op. Als het dan een keer heel veel regent (zware bui) dan lopen juist deze delen onder water en verdrinken de rupsen.

Een leger van mieren

Maar het heideblauwtje kan soms nog steeds buitengewoon talrijk zijn. Figuur 1 laat een selectie van routes zien waar het aantal heideblauwtjes tijdelijk hoog was. Dat gebeurt met name als een vochtig heideveld is geplagd. De oude vegetatie wordt dan afgeschoven en op het open zand ontkiemen jonge heideplantjes massaal: uitstekend eiwitrijk voedsel voor de rupsen van het heideblauwtje. De jaren daarna neemt het aantal heideblauwtjes enorm toe. Maar er is nog meer. De rupsen hebben voortdurend contact met mieren, en als ze klaar zijn om zich te verpoppen zoeken de rupsen een mierennest van een schubmier op of worden ze door de mieren meegenomen. Dankzij de geurstoffen die ze uitstoten, denken mieren namelijk dat de rupsen hun eigen broed zijn. Dat blijft ook zo als de vlinders uit de pop komen. Sterker nog: de mieren blijven met hun antennes contact maken en lopen over de vlinder heen zonder aan te vallen. Het heideblauwtje kan dus in alle rust zijn vleugels oppompen en wordt als het ware 'uitgezwaaid' door de mieren. Dit is fantastisch vastgelegd in een filmpje van Vroege Vogels, waar Pauline Arends en Bram Omon net uit de pop gekomen heideblauwtjes bedekt met mieren vonden. Let trouwens ook eens op hoeveel heideblauwtjes er vlogen, vooral tussen 3:20 en 4:00 minuten in het filmpje.

Filmpje 'Unieke samenwerking tussen heideblauwtje en mier (bron: Vroege Vogels)

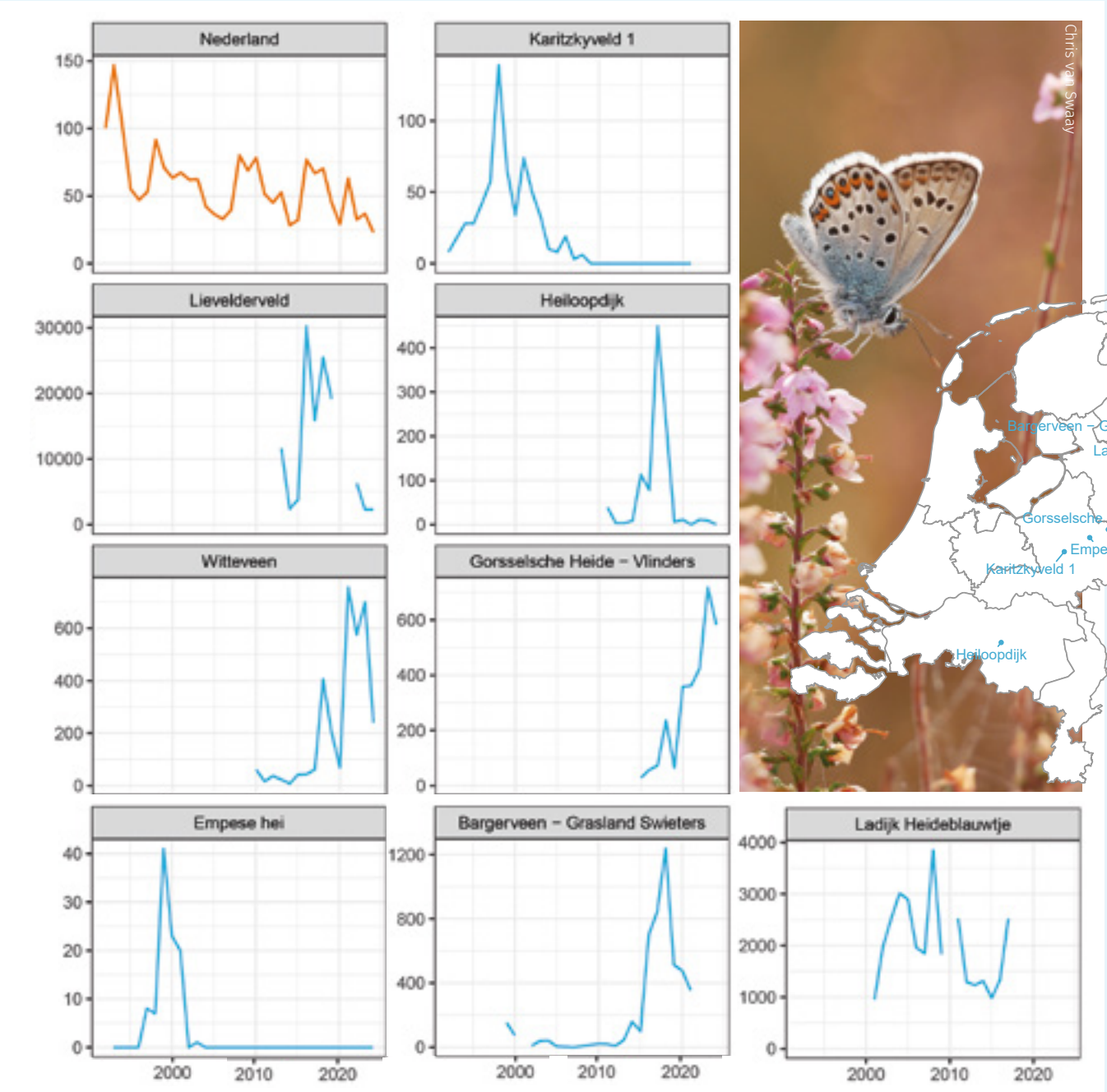
Scan QR-code

Duizenden kleine blauwe vlindertjes

Deze mieren kunnen snel zo'n geplagde heide koloniseren en zo vindt het heideblauwtje zijn ideale biotoop: volop jonge heidescheuten en ook nog eens beschermd door mieren. De aantallen kunnen dan razendsnel toenemen en een paar jaar kan het heideblauwtje dan bijzonder talrijk zijn. Bij een bezoek duizelt het je soms, al die honderden of duizenden kleine blauwe vlindertjes om je heen, en voor de vlindertellers valt het dan ook niet altijd mee al die heideblauwtjes te tellen.
Dat zie je ook aan de aantallen in figuur 1: tot 30.000 (over de hele vliegtijd) op het Lievelderveld, en 4.000 op de Ladijk in het Bargerveen. Dat klinkt niet alleen veel, dat is het ook. Maar kijk eens naar de foto die Jos Korenromp op het Lievelderveld maakte: daar zitten zeker 10 vlinders op een vierkante meter. De route is 800 m lang en 5 m breed, dus 4.000 m^2, en dan kan het hard gaan (al zaten de heideblauwtjes natuurlijk niet overal in die dichtheid).
Let in figuur 1 ook even op de routes Bargerveen – grasland Swieters en Ladijk: deze routes liggen allebei in het Bargerveen, maar terwijl het aantal heideblauwtjes op de Ladijk jaren hoog was, was het aantal op het grasland Swieters die jaren juist laag, en piekte het daar pas in 2018.

Duurzaam beheer van heide

Uiteindelijk zal de geplagde heide langzaam weer dichtgroeien, mede versneld door de stikstofdepo-

Figuur 1. Landelijke index van het heideblauwtje in Nederland (oranje lijn) plus het aantal heideblauwtjes per jaar (als de routes precies eens per week geteld zouden zijn) op enkele routes van het NEM meetnet vlinders op heidevelden. Soms is enkele jaren niet of te weinig geteld, dan loopt het blauwe streepje niet door. De kaart laat de ligging van de routes zien.

sitie uit de lucht. De heideplantjes worden ouder met steeds minder sappige verse groeipunten. Door het dichtgroeien wordt de heide ook langzaamaan steeds minder geschikt voor de schubmieren, die vooral van de open zandige situatie net na het plaggen houden. Daarmee begint het aantal heideblauwtjes te dalen, in sommige gevallen (Karitzkyveld 1 en Empese hei) zelfs tot nul. Dat betekent overigens niet dat het heideblauwtje op deze plekken niet meer voorkomt, hij is alleen opgeschoven en zit nu op een ander recent geplagd stukje hei waar de route net niet loopt.

Moet er daarom maar zo veel mogelijk geplagd worden op onze heidevelden? Plaggen verwijdert de oude stikstofrijke vergraste vegetatie, maar daarmee ook veel belangrijke andere stoffen en mineralen (zie het pas verschenen proefschrift van Joost Vogels).

Ooit leek het een recept om nieuw leven te blazen in oude heide, inmiddels weten we dat het middel vaak erger is dan de kwaal. En al profiteert het heideblauwtje er tijdelijk van, hij kan ook prima omgaan met een duurzaam beheer van de heide zoals extensieve begrazing, bijvoorbeeld met een gescheperde kudde schapen, of gefaseerd chopperen (‘heide maaien’). Maar dan is het wel belangrijk dat de omstandigheden goed zijn, dus weinig stikstofdepositie en een goede grondwaterstand. Dan kunnen we nog lang genieten van het heideblauwtje in Nederland.

Literatuur

Vogels, J. (2025) Out of balance - A stoichiometric perspective on heathland biodiversity loss. ●

Engelen, duivels en de koninginnenpage

Een van de meest indrukwekkende vlindersoorten die in Nederland voorkomen, is de koninginnenpage. Deze vlinder was zestiende-eeuwse kunstenaars ook niet ontgaan.

Tekst:
Alec van Rijsewijk

Waarschijnlijk zijn de eerste koninginnenpages in de schilderkunst van de Nederlanden te vinden in het oeuvre van de invloedrijke Antwerpse schilder Jan Sanders van Hemessen, met als vroegste voorbeeld het *Rockox-triptiek* uit circa 1537-1539. Het middenpaneel van het drieluik toont het Laatste Oordeel: Christus zetelt omringd door zijn apostelen in de hemel en onder hem vliegt een zestal engelen met de passiewerktuigen in hun handen. De meeste van hen hebben de traditionele gevederde engelenvleugels, maar twee van hen hebben ongebruikelijke insectenvleugels. Een van deze engelen draagt spijkers en het *sudarium* (zweetdoek) van Sint-Veronica, en heeft de vleugels van een kleine vos. Een tweede engel draagt een bazuin bij zich en heeft de vleugels van een koninginnenpage (figuur 1). Waarom hebben deze engelen vlindervleugels in plaats van vogelvleugels? Waarschijnlijk omdat vlinders sinds de klassieke oudheid gebruikt werden als symbool van de ziel en de wederopstanding. Bovendien staan de goede engelen met hun mooie vlindervleugels nog meer in contrast met de lelijke en slechte duivels.

IJdelheid en vergankelijkheid

Van Hemessen gebruikte de vleugels van een koninginnenpage ook in een minder positieve context. Op het schilderij *Vanitas* uit circa 1535-1540 gaf hij de personificatie van de ijdelheid dezelfde vleugels. Dit werk toont een engel met een androgyn gezicht, blonde krullen en de vleugels van een koninginnenpage (figuur 2). De engel houdt met zijn linkerhand een spiegel vast, waar hij met zijn rechterhand naar wijst. Op de rand van de spiegel staat *Ecce rapinam rerum omnium* (“Zie wat alles wegrooft”). In de spiegel is een schedel te zien met daarachter een vensterbank waar een stapel goudstukken op ligt. Aan de linkerarm van de engel hangt een banderol waar in het Latijn “Zie het einde van kracht, schoonheid en rijkdom” op te lezen is. De stapel goudstukken op de achtergrond doet vermoeden dat het schilderij besteld was door een rijke bankier of handelaar. De schedel en de omringende tekst moesten de toeschouwer eraan herinneren dat alle aardse zaken vergankelijk zijn en dat het zielenheil veel belangrijker is. De vlindervleugels worden vaak geïnterpreteerd als verwijzing naar het eeuwige leven, maar misschien had Van Hemessen een ander doel voor ogen. Vlinders moeten met hun vleugels gespreid zonnebaden om hun lichaamstemperatuur op peil te houden. Het lijkt net alsof zij hun mooie vleugels vol trots en op een verleidelijke manier aan de wereld tentoonstellen. Hierdoor werden de insecten gezien als symbolen van hoogmoed en losbandigheid. De Engelse natuurwetenschapper Thomas Moffett (1553-1604) bracht vlinders ook in verband met hoogmoed. Moffet schreef in zijn *Insectorum sive Minimorum Animalium Theatrum* (postuum uitgegeven in 1634) dat God vlinders gecreëerd had om de mensheid te waarschuwen nederig te blijven: “But yet O man if thou shouldest exceed all men, thou canst not equall a Butterfly. […] God that is best and greatest of all, made the butterfly to pull down thy pride.” Waarschijnlijk zijn de prachtige vleugels van de koninginnenpage op Vanitas niet bedoeld als verwijzing naar het eeuwige leven, maar als vanitassymbool: als verwijzing naar de vergankelijkheid van schoonheid.

Figuur 1. Detail van het middenpaneel van het Rockox-triptiek, Jan Sanders van Hemessen, ca. 1536, Jacobskerk, Antwerpen.

Verleiding en wellust

Wellicht de meest opmerkelijke koninginnenpage in de zestiende-eeuwse schilderkunst is te vinden op *De val van de opstandige engelen* van Pieter Bruegel de Oude. Op het enorme paneel uit 1562

toonde Bruegel op ingenieuze wijze de eeuwige strijd tussen het goed en het kwaad. Het hemelse leger, aangevoerd door Sint-Michaël in een gouden harnas, neemt het op tegen de zevenkoppige draak van de Apocalyps en een horde groteske gevallen engelen. Een van deze vreemde wezens heeft het hoofd van een engel, een aardbei als lichaam, een staart waar een bloem uit groeit en de vleugels van een koninginnenpage (figuur 3). In zijn *Naturalis historia* noemt de Romeinse natuurwetenschapper Plinius de Oudere de aardbeienplant de “unedo” (van *unum* “een” en *edo* “eten”) omdat deze waardeloos geacht werd en men daarom niet meer dan een van deze vruchten zou eten. Aardbeien werden daarom gebruikt als metafoor voor tijdelijk genot en het onbevredigende karakter van lust. In de Bijbel wordt fruit ook meermaals verbonden aan zondigheid. Zij die niet leefden naar de wetten van God zouden “eten van de vrucht van hun weg, en zich verzadigen met hun raadslagen” (Spreuken 1:31). De bloemenstaart zou ook kunnen verwijzen naar de zonde wellust. Het plukken van bloemen, en het geven en ontvangen van bloemenkransen zijn veelvoorkomende metaforen in de minnezang, die bijna altijd naar het ontmaagden van een vrouw verwijzen. De prachtige vleugels van de koninginnenpage hebben in deze context niets met het eeuwige leven te maken, maar symboliseren verleiding.

Met de mooie blonde krullen en de vleugels van een koninginnenpage doet de gevallen engel van Bruegel denken aan de engelen van Van Hemessen. Waarschijnlijk was Bruegel bekend met het werk van Van Hemessen en citeerde hij het op *De val van de opstandige engelen*. Met haar prachtige vleugels, zachte blonde engelenhaar, de zoete aardbei als lichaam en de geurige gefantaseerde bloem aan het einde van haar staart, staat deze gevallen engel in groot contrast met de groteske duivels om haar heen, maar misschien is zo’n verleidelijke duivel juist nog gevaarlijker dan een afstotelijk monster!

Figuur 2. Vanitas, Jan Sanders van Hemessen, ca. 1535-1540, Palais des Beaux Arts de Lille, Lille.

Figuur 3. Detail van De val van de opstandige engelen, Pieter Bruegel, 1562, KMSKB, Brussel.

Literatuur

Barrett, C. “Butterflies and moths. Volatile Creatures and Elaborate Work” in: Botelho, K. en J. Campana, Lesser Living Creatures of the Renaissance: Volume 1, Insects (Penn State University Press 2023) pp. 143-154.

Carvalho, Alcimar do Lago, (2010) “Butterflies at the Mouth of Hell: traces of biology of two species of Nymphalidae (Lepidoptera) in European paintings of the fifteenth century”, Filosofia e História da Biologia, vol 5, n. 2: pp. 177-193.

Meganck, T.L. Val van de opstandige engelen. Kunst, kennis en politiek aan de vooravond van de Nederlandse Opstand. (Brussel 2019).

Redactie Palais des Beaux Arts de Lille, “Vanitas” <Vanitas / Schilderijen 16e – 20e eeuw / Meesterwerken / Collecties - Palais des Beaux Arts de Lille> [Geraadpleegd op 3/9/2025].

Starkey, K. Neidhart Selected Songs from the Riedegg Manuscript (Medieval Institute Publications, Western Michigan University, 2016).

Opschalen voor de veldparelmoervlinder

Met het Beschermingsfonds proberen wij vanuit De Vlinderstichting die laatste stap te maken die we als kennisorganisatie in projecten vaak nét niet kunnen doen: het uitvoeren van maatregelen. Werken aan bescherming van vlinders in de praktijk dus. Op de Weijerkens kunnen we dit nu doen voor een bedreigde dagvlinder: de veldparelmoervlinder.

Tekst:
Wouter Oe & Michiel Wallis de Vries
De Vlinderstichting
Foto:
Michiel Wallis de Vries

De veldparelmoervlinder is een echte soort van droge schrale graslanden. Graslanden met veel kruiden en een hoge dichtheid van zijn waardplant: smalle weegbree. Geen moeilijke combinatie, zou je zeggen. Maar stikstof zorgt voor een snelle verruiging van dit soort graslanden en via verzuring voor afname van de kruidenrijkdom. Er is actief beheer nodig om de schrale graslanden vitaal te houden. Maaibeheer is essentieel om de gebieden open te houden, maar kan ook juist averechts werken. De veldparelmoervlinder zet haar eitjes af in groepen en de rupsen blijven tot kort voor de verpopping bij elkaar. Deze rupsengroepen zijn erg kwetsbaar, omdat ze hoog in de vegetatie leven en overwinteren in overstaande vegetatie. Maaibeheer op de verkeerde plek kan dan desastreuze effecten hebben. En beheerongelukjes liggen nog altijd op de loer. Omdat de vlinder in elk van zijn levensstadia kwetsbaar is voor beheer, blijft risicospreiding door gefaseerd beheer binnen en tussen leefgebieden essentieel.

Lerend beheren

Op de Weijerkens ten zuidwesten van Eindhoven wordt dit jaar een nieuw project gestart, als vervolg op een uitvoeringsplan dat in de afgelopen vijf jaar heeft plaatsgevonden in samenwerking met Staatsbosbeheer. In dat project is ‘lerend beheren’ de insteek geweest. Er is veel praktijkervaring opgebouwd met het herstel van de kruidenrijkdom en het gefaseerd beheren. Dit blijkt ook voor andere bestuivers en voor broedvogels goed uit te pakken.

Nu is het tijd voor fase twee: opschalen van één enkel leefgebied naar een netwerk op landschapsschaal. In aanvulling op maatregelen om de winst van afgelopen jaren te behouden, wordt nu ingezet op de ontwikkeling van nieuwe leefgebieden met droog schraalland in de omgeving van de bronpopulatie.

Maaien, inzaaien en nog meer maaien

Onder andere door ‘gedifferentieerd’ maaien en afvoeren (ofwel variabel in maaimoment én maaihoogte) worden de graslanden verschraald. Plaatselijk wordt er tot op de bodem gemaaid, om zo kiemplekken voor bloeiende kruiden te creëren. Om de kruidenvegetatie en smalle weegbree te stimuleren, wordt daarnaast kleinschalig gefreesd en wordt het terrein nadien ingezaaid met inheems zaaimengsel. Met inzaaien, in plaats van maaisel opbrengen, kunnen we gericht waardplanten en nectarplanten in het gebied brengen, zonder daarbij veel biomassa het gebied in te brengen. Als aanvulling daarop worden nog meer maatregelen genomen. Er wordt gechopperd of gemaaid in ongeschikt of onbezet leefgebied en met behulp van natuurakkers worden stukken ongeschikt terrein uitgemijnd. Zo ontstaat op termijn ook een schralere omgeving waar kruiden kunnen kiemen.

Grensoverschrijdende metapopulatie

Het doel? Het uiteindelijk realiseren van een stabiele grensoverschrijdende metapopulatie van de veldparelmoervlinder, die zich uitstrekt over De Kempen van Staatsbosbeheer en de aangrenzende Vlaamse populatie. De komende vijf jaar wordt hiervoor de basis gelegd, zodat daarna met regulier gefaseerd beheer een soortenrijk netwerk van schraallanden in stand gehouden kan worden. ●

Draag ook bij aan het Vinderstichting-beschermingsfonds! Of kijk op www.vlinderstichting.nl/beschermingsfonds.

De zigzagbeukenmineermot

Tekst:
Rob Groendijk
oud-vrijwilliger
De Vlinderstichting

Afgelopen herfst kon je veel afgevallen beukenblaadjes vinden met een zigzag-mijn van de rups van deze mineermot. Het blad behield een 'groen eiland' zodat ze opvielen tussen alle bruine blaadjes.

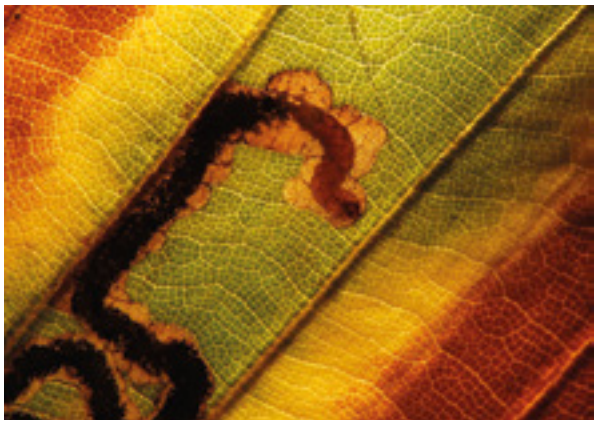
Rob Groendijk

Beukenblad met mijn van de zigzagbeukenmineermot.

De zigzagbeukenmineermot (*Stigmella tityrella*) is een algemeen voorkomende mineerder van de beuk en een vlinder uit de familie van de dwergmineermotten (*Nepticulidae*). De vlinders vliegen in twee generaties in mei/juni en augustus. Ze hebben een voorkeur voor zonnig, maar niet te warm weer en zijn vooral in de late namiddag actief. Ze verkiezen halfbeschaduwde en tegen wind beschutte plekken. In de herfst zijn de meeste rupsen te vinden, die de mijnen in een blad maken. De mijn start meestal in de oksel van een bladnerf langs de hoofdnerf. Aangezien de literatuur niet eenduidig is over de verpopping, heb ik 50 bladeren onderzocht. Ik vond daarin echter geen enkele pop, maar wel vier rupsjes.

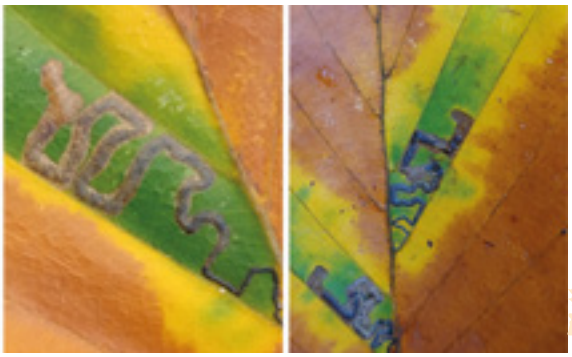
Nynke Groendijk

Rups zichtbaar in de kop van de mijn.

Ik concludeer hieruit (evenals Van Frankenhuyzen & Freriks, 1972) dat de volgroeide rups zich verpopt in de strooisellaag nadat hij een klein gat in het blad heeft geknaagd om zich op de grond te laten vallen. In de herfst ligt of de rups of het blad met rups als eerste op de grond.
Eind april/begin mei van het nieuwe jaar komt de zigzagbeukenmineermot overdag als vlinder tevoorschijn en begint de cyclus opnieuw.

De oorzaak van de 'groene eilandjes' ligt in het feit dat de rups van deze bladmineerder in symbiose leeft met de bacterie *Wolbachia*. Deze bacterie produceert bepaalde cytokinines (plantenhormonen) die de afbraak van het bladgroen (chlorofyl) ter plekke verhinderen waardoor de rups langer kan eten en dus ook langer kan groeien (Kaiser et al., 2010).

Rob Groendijk

Zigzag-mijn van de rups in een 'groen eiland'.

De soort lijkt in aantal toe te nemen, maar dat kan ook komen door een waarnemerseffect. Immers, het is steeds makkelijker om soorten te herkennen door middel van apps. Hierdoor worden meer mensen enthousiast en worden er dus meer waarnemingen doorgegeven. Het duurt nog even, maar in de herfst kunnen we dus weer op zoek naar dit zigzaggende vlindertje.

Bronnen

Kaiser, W., Huguet, E., Casas, J., Commin, C., & Giron, D. (2010). Plant green-island phenotype induced by leaf-miners is mediated by bacterial symbionts. Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences, 2010, 277(1692), 2311-2319.

Microlepidoptera.nl

National Geographic. https://www.nationalgeographic.com/science/article/caterpillars-use-bacteria-to-produce-green-islands-in-yellowing-leaves.

Van Frankenhuyzen & Freriks, 1972. Opkomst en ondergang van een mineermotplaag op beuk. De Levende Natuur 75 (1): 14-19.

Werken met passie

‘Volgens de beroepentest had ik boswachter moeten worden’

Elke medewerker van De Vlinderstichting heeft de vraag weleens gehad. Wat is dat dan precies, De Vlinderstichting? Een vraag die in de basis makkelijk te beantwoorden is. Wij zetten ons in voor het behoud en herstel van vlinders en libellen in Nederland en Europa. Maar dit antwoord is natuurlijk wel wat vaag en abstract. ‘Wat doe jij dan precies?’ is dan ook een vraag die logischerwijs snel volgt. Met veertig mensen in dienst die zich week in week uit met hart en ziel inzetten voor vlinders en libellen, verschilt het antwoord per persoon. Laten we dit keer een kijkje in het werkveld van de IT’ers nemen.

Tekst:
Stefan Korenberg
De Vlinderstichting

Bij De Vlinderstichting werken we met z’n vijven aan de softwareontwikkeling. Allemaal part-time en samen tellen we op tot iets meer dan 2 fte. Onze rol binnen De Vlinderstichting heeft vooral met de telgegevens te maken. Ten eerste moeten vrijwilligers, medewerkers en andere tellers hun gegevens zo makkelijk en correct mogelijk kunnen invoeren. Ten tweede moeten de onderzoekers dit weer zo goed mogelijk kunnen gebruiken in hun analyses. Hier hoort ook bij dat telgegevens gesynchroniseerd moeten worden met externe systemen zoals de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF). Onze software zit dus tussen tellers en onderzoekers in en met ons team proberen we alle gebruikers van onze software zo goed mogelijk te ondersteunen bij wat ze doen.

Iris Korenberg

Stefan Korenberg.

Zelf mag ik sinds maart 2025 bij De Vlinderstichting werken als softwareontwikkelaar. Van jongs af aan ben ik al gefascineerd door de natuur en volgens de beroepentest had ik boswachter moeten worden. Mijn studie natuurkunde bleek toch over een ander soort natuur te gaan, maar het ontwikkelen van een computerspel over insecten (Phero) was weer een stap in de goede richting. Van daaruit was De Vlinderstichting een logisch vervolg en ik ben ontzettend blij dat ik mij nu kan inzetten voor het behoud van vlinders en hun leefomgeving.

In de vorige editie van deze rubriek schreef Annika over haar avonturen als veldwerker. In de praktijk zit een softwareontwikkelaar natuurlijk het grootste deel van de dag achter een scherm, dus dat levert minder spectaculair schrijfmateriaal op. Toch zal ik proberen een beeld te schetsen van waar we ons mee bezighouden.

Ons doel is om onze gebruikers zo goed mogelijk te bedienen en daarvoor moeten we vaststellen waar de grootste behoefte aan is. Verschillende gebruikers hebben verschillende wensen en de tijd is beperkt, dus er moeten vaak keuzes gemaakt worden. Werken we aan problemen in de huidige software of focussen we op nieuwe mogelijkheden? De hoogste prioriteit geven we aan problemen die de telgegevens zouden kunnen beïnvloeden, want dat is waar

Van het IT-team ben ik de enige die zich niet al jaren bezighoud met vlinders. De anderen zijn me daarin ver vooruit. Menno houdt zich rondom de winter bijvoorbeeld bezig met de monitoring van eitjes van de sleedoornpage en Pascal is samen met zijn vrouw coördinator van de vlinder- en libellenwerkgroep in 't Gooi. Wat vlinders betreft heb ik zelf nog veel te ontdekken en was het voor mij erg leuk om afgelopen zomer mee te gaan om kleine heivlinders te zoeken. Dat was tegelijkertijd een goed moment om de nieuwe app te testen in de praktijk. Ook de lunchwandelingen zijn voor mij inspirerend, doordat collega's ontzettend veel kunnen vertellen over wat we onderweg tegenkomen. De opvallendste vondst vond ik toch wel de hoornaarvlinder, waarbij ik eerst dacht dat het een grap was toen ze me vertelden dat het een vlinder was. De lunchwandelingen worden ook ingezet om een aantal routes te tellen, waarbij het voor sommigen bijna een sport is om de vlinders als eerste te spotten.

Annika Vermaat

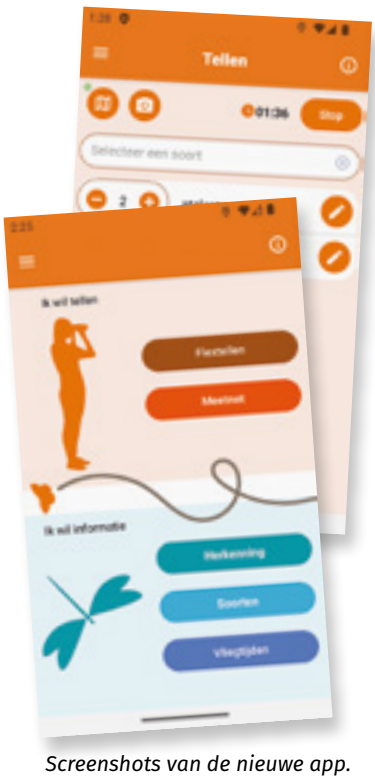
Kleine heivlinder.

Bernard Fransen

Hoornaarvlinder.

het uiteindelijk om draait. De prioriteiten van nieuwe mogelijkheden of het oplossen van onhandigheden moeten tegen elkaar afgewogen worden en tegen de hoeveel tijd die het kost. Software blijft vaak voor onbepaalde tijd in gebruik en sommige keuzes brengen toekomstige problemen met zich mee. Zo kan een snelle oplossing die nu goed lijkt te zijn later voor problemen zorgen. De balans tussen korte en lange termijn moet bij elke keuze bewaard worden. Van moderne apps is de verwachting dat deze in alle situaties goed en intuïtief werken. Dat komt deels ook doordat het vaak helemaal niet meer werkt als een klein onderdeel niet werkt. Veel bekende apps zijn door veel grotere teams gemaakt, maar we proberen het met beperkte capaciteit zo goed mogelijk te doen.

Screenshots van de nieuwe app.

Het afgelopen jaar hebben we onder andere hard gewerkt aan de ontwikkeling van een nieuwe app. Daarmee zetten we weer een belangrijke stap richting gebruiksvriendelijkheid. De aanleiding om een nieuwe app te ontwikkelen was het flextellen waarbij je tijdens een wandeling een compleet lijstje doorgeeft, in plaats van hier en daar een losse waarneming. Het lijkt op tellen zoals in de meetnetten, maar dan zonder vaste route. Ook tellen voor de meetnetten zal vanaf volgend telseizoen met deze app kunnen. De tellers zijn zeer belangrijk voor onze organisatie, dus we willen de ervaring bij het tellen zo prettig mogelijk maken en daar hoort een goede app bij. De nieuwe app zal als een normale app geïnstalleerd worden op je telefoon en er zijn allerlei stappen gezet om deze duidelijker, betrouwbaarder, sneller en visueel aantrekkelijker te maken.

In de herfst zijn er bijeenkomsten geweest met vrijwilligers om feedback te krijgen op de nieuwe app, met de focus op het flextellen. Er waren twee geslaagde sessies met ongeveer zes deelnemers die de app van tevoren uitgeprobeerd hadden. De uitkomsten zijn erg nuttig om onze prioriteiten te rangschikken en er zijn een aantal nieuwe functionaliteiten uitgekomen. Mooi om te zien dat tellers hun taak serieus nemen en graag zo correct mogelijk willen invoeren. Het enthousiasme waarmee deze vrijwilligers bij willen dragen aan vlinderonderzoek motiveert mij om zo goed mogelijke software op te leveren.

Soms kan software nieuwe deuren openen. Denk bijvoorbeeld aan beeldherkenning waardoor nachtvlinders toegankelijker zijn geworden. Bij De Vlinderstichting is er ruimte voor innovatie en zijn we altijd op zoek naar nieuwe manieren om een bijdrage te leveren met onze software. Dat kan door repetitieve taken te automatiseren, maar ook door creatievere toepassingen. Ik kijk uit naar een toekomst waarin het beter gaat met de natuur en onze vlinders. Wat mooi dat we daar met onze software een bijdrage aan kunnen leveren. ●

Berijpte en bekraste libellen

Bij een aantal libellensoorten hebben de mannetjes blauwe berijping. Deze blauwe laag, over de andere kleuren, ontstaat pas als ze geslachtsrijp worden. Het is een bijzondere kleuring die ons niet alleen helpt om mannetjes en vrouwtjes te onderscheiden, maar ook inzicht geeft in het paargedrag van deze soorten en ze helpt elkaar onderling te herkennen.

Tekst:
Roy van Grunsven
De Vlinderstichting

Alle libellen en juffers zijn bleek als ze uitsluipen en krijgen daarna hun kleur. Bij veel libellensoorten is die kleur bij mannetjes eerst nog een kleur die op die van vrouwtjes lijkt en ze veranderen pas naar de mannelijke kleur als ze geslachtsrijp worden, na twee tot drie weken (zie ook het artikel 'Kleuren maken de man' in Vlinders 1 2023). Zo zijn mannetjes van heidelibellen eerst gelig en worden ze als ze geslachtsrijp zijn rood (of zwart). Hierbij speelt het vermijden van agressief gedrag van andere mannetjes waarschijnlijk een belangrijke rol. Andere mannetjes kunnen zien dat ze nog niet volwassen zijn en dus geen concurrent in de strijd om de vrouwtjes zijn. Deze kleurveranderingen vinden we heel normaal bij libellen, maar ze zijn uitzonderlijk. De meeste insecten hebben hun kleur snel na het uitsluipen of verpoppen. Als ze eenmaal uitgehard zijn, hebben ze hun uiteindelijke kleur en deze kleur verandert niet meer. Bij vlinders zien we dat bijvoorbeeld, die worden hoogstens bleker doordat ze verslijten.

Berijping

Verkleuring bij insecten is over het algemeen een verandering ín de pigmenten in het exoskelet, maar bij berijping ligt de kleurverandering óp het exoskelet. Berijping zien we vooral bij oeverlibellen, bruine korenbout, platbuik, witsnuitlibellen en pantserjuffers. Bij al deze soorten krijgen delen van het lichaam van vooral de mannetjes een dof blauw/wit laagje. Dit laagje bestaat uit waskristallen die door de opperhuid afgescheiden worden. Als deze laag dik genoeg is, is het ondoorzichtig. Deze berijping is opvallend en ook nog sterk uv reflecterend. Ze heeft een belangrijke functie als signaal naar vrouwtjes en andere mannetjes: het laat zien dat het een volwassen mannetje is. Doordat de plek waar berijping aanwezig is vaak verschilt, is het ook meteen duidelijk of

Roy van Grunsven

Roy van Grunsven

Figuur 1. Een mannetje tengere pantserjuffer (links) heeft alleen berijping bij de achterlijfspunt, de gewone pantserjuffer (rechts) ook op de eerste segmenten.

Roy van Grunsven

Figuur 2. Tijdens de paring krassen de poten van het vrouwtje over de berijping op het achterlijf van het mannetje. Bij de bruine korenbout ontstaat hierdoor een zwarte V op het achterlijf van het mannetje.

het een soortgenoot is of niet. Zo hebben de mannetjes van tengere, gewone en tangpantserjuffer duidelijk verschillende patronen in berijping (figuur 1).

Krassen

Doordat berijping op de chitine ligt, is deze ook kwetsbaar voor beschadigingen. Over het algemeen zijn libellen vrij voorzichtig en komt de bovenkant van het achterlijf in tegenstelling tot de vleugels niet snel in aanraking met takken of iets dergelijks. Er is echter één type beschadiging die je heel veel ziet: paringskrassen. Als libellen in een paringswiel zitten, heeft het vrouwtje het achterlijf van het mannetje vast. Daarbij krassen de poten van het vrouwtje over de berijping op het achterlijf. Bij bruine korenbouten hebben veruit de meeste mannetjes die je ziet daardoor een zwarte V op het achterlijf (figuur 2). Dit betekent dat vrijwel alle mannetjes een of meer keer gepaard hebben. Dan kan het dus niet anders dan dat vrouwtjes in hun leven meerdere keren paren, en dat er niet enkele mannetjes heel populair zijn en de rest nooit paart, wat gunstig is voor de genetische diversiteit.

Soortverschillen

Een aantal van de blauwberijpte libellen lijkt nogal op elkaar, maar omdat hun paargedrag anders is, verschillen daarmee ook de krassen in de berijping.

Roy van Grunsven

Figuur 3. Mannetje gewone oeverlibel.

Bij bruine korenbouten vouwen de vrouwtjes hun middelste en achterste poten over het vijfde achterlijfssegment van het mannetje, met de klauwtjes over de richel in het midden. Ze krassen hierbij met de klauwtjes en de borstels op de poten over het mannetje; hierdoor ontstaat die zwarte V (figuur 2). Deze vrij stevige borstels gebruiken ze om in de lucht insecten mee te vangen. Bij de gewone oeverlibel doet het vrouwtje iets vergelijkbaars, maar pakt

Antoine van der Heijden

Figuur 4. De zuidelijke oeverlibel heeft kleine parallelle krasjes.

Roy van Grunsven

Figuur 5. Geeladeroeverlibel heeft duidelijke zwarte lengtestrepen.

Roy van Grunsven

Figuur 6. Vrouwtje bruinrode heidelibel met grijze berijping op de onderkant van het achterlijf.

ze segment 6 vast. Hierdoor zie je minder beschadigingen, vooral aan de zijkant van het achterlijf. Mogelijk zit de berijping van de mannetjes bij deze soort gewoon beter vast (figuur 3). Het patroon en de plek van de beschadiging is een duidelijk verschil tussen deze twee soorten.

Bij sommige andere oeverlibellen houdt het vrouwtje het mannetje met haar klauwtjes aan de zijkant van het achterlijf vast. Hierdoor ontstaat een heel ander patroon: een lijntje parallel aan de zijkant van het achterlijf. We zien dit bij zuidelijke oeverlibellen: een scherp zwart krasje (figuur 4). In het westelijk Middellandse Zee-gebied leeft een oeverlibel die erg op de zuidelijke oeverlibel lijkt, maar veel zeldzamer is, de geeladeroeverlibel. Deze heeft uiteraard een paar gele vleugeladers, maar wat vaak meer opvalt is dat de mannetjes veel duidelijker zwarte krassen in de berijping op hun achterlijf hebben (figuur 5).

Waslaag

Blauwe berijping komt dus bij heel veel libellensoorten voor. Voor insecten die hun eieren in het water afzetten is een waterafstotende laag heel handig. Alle libellen hebben dan ook een waslaagje op hun huid. Als libellen ouder worden, kan dat ophopen en zichtbaar worden bij soorten die verder niet berijpt zijn. Bij de grote roodoogjuffer zie je vaak een grijzige waas en bij oudere heidelibellen zie je dat de onderkant van het achterlijf wit wordt (figuur 6). Die waslaag is dus niet alleen beperkt tot de berijpte soorten. Berijping is in feite niks meer dan een extra dikke waslaag, evolutionair een kleine stap. Het is dan ook niet vreemd dat berijping bij zo veel verschillende, niet nauw verwante, libellensoorten opduikt.

Literatuur

Bos, Gerdien (2023) Kleuren maken de man. Vlinders 38 (1), 15-16.

Futahashi, R., Yamahama, Y., Kawaguchi, M., Mori, N., Ishii, D., Okude, G., ... & Fukatsu, T. (2019). Molecular basis of wax-based color change and UV reflection in dragonflies. Elife, 8, e43045.

Suárez-Tovar, C.M., R. Guillermo-Ferreira, I.A. Cooper, R.R. Cezário & A. Córdoba-Aguilar, 2022. Dragon colors: the nature and function of Odonata (dragonfly and damselfly) coloration. Journal of Zoology 2022, 317:1-9.

Landelijke Dag

De Vlinderstichting

‘Start de groei’ op de Landelijke Vlinderdag 2026

De jaarlijkse Landelijke Vlinderdag staat weer voor de deur. Op **zaterdag 7 maart** komen bijna 700 vlinder- en libellenliefhebbers bij elkaar in Theater Junushoff in Wageningen, terwijl honderden anderen online aansluiten. Een dag vol boeiende presentaties, ontmoeting, uitwisseling en vele stands met boeken, materialen en informatie over vlinders, libellen en biodiversiteit.

Traditiegetrouw start de dag met een filmpje van Annette van Berkel, waarna directeur Titia Wolterbeek het welkomstwoord doet. Thema dit jaar is ‘Start de groei’. Na jarenlang de vlinders en libellen achteruit te zien gaan wordt het tijd voor herstel. Samen met onze donateurs, waarnemers en vrijwilligers gaan we zorgen dat de achteruitgang wordt gestopt en dat we vanaf 2030 weer meer vlinders en libellen gaan zien. Albert Vliegenthart zal ingaan op het thema en neemt u mee in deze uitdaging. Lieveke Crombach, Annick van der Laan en Barbara Kalkman geven u een kijkje in de keuken van De Vlinderstichting. Welke activiteiten en projecten doen we om de achteruitgang te stoppen en de groei te starten? De laatste spreekster voor de koffiepauze is Irma Wynhoff die in zal gaan op herintroductie van vlinders. Vlinders die zijn verdwenen terugbrengen is niet iets wat je even doet. Wanneer kan het, wanneer niet en waar moet aan worden voldaan wil je herintroductie serieus overwegen?

Het tweede blok begint en eindigt met ‘Ritme van de Natuur’. Ron Adelaar en Henkjan Kievit (ooit ook Vlinderstichtingmedewerker) hebben beiden een bijzonder levenspad gekozen. In het verleden hebben ze allebei bij Natuurmonumenten gewerkt. Maar voor beiden lonkte uiteindelijk een andere passie en hun leven nam een compleet andere wending. Ron werd fulltimepianist en Henkjan natuurfotograaf. Na een aantal jaren hebben ze elkaar weer gevonden en dat heeft geleid tot een bijzonder project: *Ritme van de Natuur.* Geniet van live pianomuziek met schitterende natuurbeelden. Met de presentatie van Roy van Grunsven gaan we terug naar het thema, want hij zal vertellen over de nieuwe Rode Lijst die is gemaakt voor de libellen. En naast trieste uitkomsten zijn er ook lichtpuntjes, Roy zal van beide voorbeelden laten zien. Na de libellen is het tijd voor microvlinders. Tymo Muus is daar al vele jaren zeer intensief mee bezig en heeft het eerste standaardwerk voor deze grote groep nachtvlinders geschreven. Als het meezit zullen deze (want het bestaat uit twee delen) op de Landelijke Dag beschikbaar zijn. Tymo zal u inzicht geven in de enorm kleurrijke en vormenrijke wereld van de microvlinders en zal ook ingaan op welke manier we deze groep kunnen onderzoeken en beschermen.

In het middagdeel, dat start met een filmpje van Annette van Berkel, vertellen Michiel Wallis de Vries en Wouter Oe u bij over het beschermingsfonds van De Vlinderstichting. Wat is er gebeurd en wat gaat dit fonds doen om de groei te starten? Gerdien Bos vertelt ons over flextellen, een manier om, zonder enorme inspanning, heel veel en waardevolle data te verzamelen over vlinders en libellen. Jurriën van Deijk en Rik Wever, nachtvlinderspecialisten van De Vlinderstichting, geven een update over de motten. Wat gebeurt er en hoe gaat het met deze groep? De Vlinderstichting werkt graag samen met andere organisaties en een daarvan, de KNNV, zal ingaan op wat zij doet met en voor vlinders en libellen.

In het laatste blok vertelt Chris van Swaay over de stand van de dagvlinders. Hoe staan die ervoor na 2025? Is de groei al gestart? Als soorten verdwijnen, verarmt niet alleen de natuur, maar ook onze relatie met de natuur: ook onze ervaringen sterven uit. Terwijl die ervaringen juist aan de basis liggen van zorg voor de natuur. Hoe kunnen we het organiseren van waarnemingen zo inrichten dat het leidt tot meer ervaringen en beter contact? Dat is waar Helen Verploegen, Bernadette van Heel en Sander Turnhout ons in meenemen. Ten slotte gaan we met Kars Veling op reis om veel prachtige vlinders te zien. Er zijn heel veel mooie vlinderplekken in Europa waar je kunt genieten van schitterende en exotische vlinders en daarvoor hoef je niet het vliegtuig te pakken!

Aanmelden: www.vlinderstichting.nl/landelijke-dag-2026

Een jaar vol vlin

DECEMBER

Bruine en noordse winterjuffer overwinteren als imago

Eitjes houtpantserjuffer

Noordse winterjuffer

JANUARI

Houtpantserjuffer is als eitje op wilgen te vinden

Meidoornspanner

Meidoornspanner heeft zijn vliegpiek

FEBRUARI

Let op de eerste citroenvlinders

Citroenvlinder

MAART

Oranjetipje

1e zaterdag van maart: Landelijke Vlinderdag

Zie jij het eerste oranjetipje?

De eerste vuurjuffers verschijnen

Vuurjuffer

APRIL

Grote vos en kleine parelmoervlinder beginnen met vliegen

Grote vos

MEI

Volop libellen, vooral in laagveen en vennetjes

Nachtpauwoog is te vinden op de heide

Nachtpauwoog

De Vlinderstichting

ders en libellen!

JUNI

Grote weerschijnvlinder en kleine ijsvogelvlinder laten zich zien

Kleine ijsvogelvlinder

1e weekend van juni: Libellentelling

Iepenpage

Iepenpage vliegt hoog in de boomtoppen van iep

JULI

Rivierrombout sluipt uit langs de grote rivieren

Rivierrombout

3e weekend van juli: Tuinvlindertelling

Heivlinder

Volop heivlinders actief

AUGUSTUS

Sleedoornpagetijd!

Paardenbijter

SEPTEMBER

Paardenbijter vliegt nog volop

Veelvraat valt op door de grote rupsen

Veelvraat

OKTOBER

Bruinrode heidelibel

Meriansborstel is te vinden als rups

Bruinrode heidelibel is nog steeds actief

NOVEMBER

Ga op zoek naar mijnen van plataanvouwmot

Mijn plataanvouwmot

De eerste kleine wintervlinders zijn actief

Foto's: Marjelle Molenaar, Albert Vliegenthart, Jurriën van Deijk, Annika Vermaat, Dick Noordhof, Corne Klasen, Kim Huskens, Roy van Grunsven, Antoine van der Heijden

De grote ijsvogelvlinder

Uit Nederland verdwenen dagvlinders

Tekst: Chris van Swaay
De Vlinderstichting

Sinds 1850 verdwenen vijftien soorten dagvlinders uit Nederland. In deze serie leggen we telkens een van de verdwenen soorten onder de loep. Hoe verdween deze soort? Waarom verdween hij? En zou hij nog kunnen terugkeren?

De grote ijsvogelvlinder staat bij veel mensen hoog op hun wensenlijstje. Het is dan ook een spectaculaire en grote vlinder, die bovendien bijna overal zeldzaam en moeilijk te vinden is (al zijn er uitzonderingen). Wie wil die nu niet in zijn fotoverzameling hebben?

Het is onduidelijk of de grote ijsvogelvlinder in de 19e eeuw in Nederland voorkwam. Zo noemt De Graaf in 1853 de soort, maar geeft geen details en Snellen vermeldt in 1867 alleen dat de soort wellicht in het zuidoosten van Gelderland en in Limburg zou kunnen voorkomen: *"Eene overlevering vermeldt ten minste dat zij vroeger in de omstreken van Nijmegen gevangen zou zijn."* Vermoedelijk is die overlevering ook de reden dat de soort lang de Nederlandse naam "Nijmeegse kapel" droeg. Maar een opgezet exemplaar uit Nijmegen is nooit opgedoken.

Overigens zal er voor 1900 ook weinig habitat in Nederland geweest zijn. Er was nauwelijks hoog opgaand bos met ratelpopulier – de belangrijkste waardplant. De meeste bossen waren hakhoutbos en werden regelmatig gekapt. Daar werden maar weinig bomen groot. Eind 19e eeuw werd dit steeds minder gedaan, en konden deze bossen verder uitgroeien om zo uiteindelijk ook geschikt te worden voor de grote ijsvogelvlinder.

Vanaf 1909 duikt de grote ijsvogelvlinder ineens op allerlei plekken in Zuid-Limburg op en wordt daarna bijna ieder jaar een paar keer gevonden (en ook verzameld) tot 1941. Overigens is het aantal waarnemingen laag voor zo'n ongetwijfeld geliefde soort. Dat geeft al aan dat de vlinder ook toen dungezaaid was. Al is het lage aantal waarnemingen deels te verklaren doordat het een moeilijk te vinden soort is, ook op de gekende plekken. Iets wat iedereen die ooit op zoek is geweest naar de grote ijsvogelvlinder vast herkent. De vlinders verblijven vaak hoog in de bomen en komen maar zelden naar beneden. Traditioneel werd daarom Limburgse stinkkaas gebruikt om ze naar beneden te lokken. Maar in het buitenland zijn ze ook regelmatig op vochtige plekken op onverharde wegen te vinden. Meer dan een paar exemplaren worden in West- en Midden-Europa zelden gevonden, heel vaak gaat het om een enkele vlinder. In Oost-Europa worden soms grotere aantallen gemeld, met soms dramatische gevolgen. Orden en Paklina beschrijven in 2010 in ons eigen tijdschrift hoe ze tientallen dode exemplaren vonden langs een asfaltweg met rottende houtresten en mest in Rusland.

Chris van Orden/Natalia Paklina

Een foto uit Vlinders in 2010 – tientallen dode exemplaren grote ijsvogelvlinders die Van Orden en Paklina vonden in Rusland.

Tijdens een onderzoek op de grens van Finland en Rusland vonden Gorbach et al. (2010) ook flinke fluctuaties: in sommige jaren waren er ruwweg tien keer zoveel grote ijsvogelvlinders als in andere jaren. Op een topdag telden ze gemiddeld 21 vlinders per 100 m langs een weg. Dat zijn aantallen die in West-Europa onvoorstelbaar zijn.

In Nederland zijn er ook enkele vondsten bekend van buiten Zuid-Limburg, al lijkt er geen bewijs bewaard gebleven van deze vlinders. Lempke (1936) beschrijft in zijn catalogus nog een rechtervleugel in een tuin in Hardinxveld, maar noemt deze *"zonder faunistische betekenis."*

In 1948 doet Andersen een ronduit spectaculaire vondst op Terschelling: *"15 Juni 1948 zag ik op de Longway vlak bij het dorp West Terschelling een vlinder, welke als een vleermuis over de weg vloog. Het gelukte mij hem te vangen en het bleek een mannetje van Limenitis populi L, [grote ijsvogelvlinder] te zijn. Daarna zag ik er nog 2 op dezelfde weg, maar buiten mijn bereik, boven de bomen vliegen."* Het is mij onduidelijk of deze vlinder is verzameld en zo ja waar deze nu gebleven is.

Na 1948 zijn er alleen nog zekere waarnemingen uit 1955 en 1956 bij Gronsveld (wellicht in het Savelsbos,

Chris van Swaay

Een foto uit Frankrijk: een typische plek waar je grote ijsvogelvlinder kan vinden – vochtig bos met veel ratelpopulier.

dat naast het dorp ligt) en in 1967 en 1972 uit Mechelen en Gulpen in Zuid-Limburg (Cupedo, 1969). Het is niet duidelijk of daar toen een populatie zat, maar het valt niet uit te sluiten.

Dat veel mensen graag een grote ijsvogelvlinder in Nederland willen zien, bewijst de stroom waarnemingen die vanaf 1980 opduikt, maar waarvan de foto indien aanwezig meestal een landkaartje, kleine ijsvogelvlinder of grote weerschijnvlinder liet zien. Verder gaat het altijd om waarnemingen zonder enig bewijs. Er zijn geen foto's of verzamelde exemplaren, noch is de soort ooit ook door iemand anders op zo'n plek gemeld (voor zover bekend). Ook de reeks waarnemingen op Terschelling van na 1980 komt van één persoon en nooit meldde iemand anders daar de grote ijsvogelvlinder als vlinder of rups, of maakte een foto, ondanks dat het een populaire bestemming is. Het valt natuurlijk niet uit te sluiten dat de grote ijsvogelvlinder nog een tijd is voorgekomen op Terschelling, maar zeker weten we het niet. Hoe dan ook groeien er weinig populieren op het eiland en is het natuurlijk een afwijkende en winderige plek voor zo'n continentale vlinder van luwe plekken in vochtige oude bossen met ratelpopulier.

De conclusie lijkt gerechtvaardigd dat de grote ijsvogelvlinder al tientallen jaren uit Nederland is verdwenen, maar wanneer precies de laatste vlinder hier rondvloog is moeilijk zeker te zeggen.

Leefgebied

De vlinders vliegen vooral op open, zonnige, maar luw gelegen plaatsen. Er staat een hoge, markante boom waar de mannetjes samenscholen en kleine, jonge populiertjes waarop de eitjes worden afgezet. Naast ratelpopulier is ook de zwarte populier als waardplant bekend. In Frankrijk vonden we de soort langs een onverharde weg door een vochtig bos met veel ratelpopulier in de bosrand.

Bedreigingen en maatregelen

De grote ijsvogelvlinder verscheen in Nederland toen de bossen in Zuid-Limburg hoog genoeg waren geworden. Maar ook daarna was het altijd een zeldzame soort. Het is onduidelijk waarom de vlinder uiteindelijk weer verdween. Wellicht dat de structuur van de bossen ongeschikt was geworden (te dicht, te weinig randen), maar het is ook mogelijk dat er te weinig ratelpopulieren in de bossen aanwezig waren om succesvolle voortplanting mogelijk te maken. Wallis de Vries (2010) viel bij een analyse van de vlinderfauna van de veldbies-beukenbossen c.q. Vijlenerbossen al op dat er ook bij de verdwenen nachtvlinders veel soorten met als waardplant ratelpopulier zaten.

Toekomstperspectief

Ook in de aangrenzende delen van België en Duitsland is de grote ijsvogelvlinder een zeldzame verschijning die nog maar sporadisch gevonden wordt.

Het is bovendien de vraag of de bossen in Zuid-Limburg op dit moment geschikt zijn, al is de kwaliteit voor veel vlinders door gerichte maatregelen wel verbeterd. Daarnaast lijkt de soort ook moeite te hebben met het opwarmende klimaat. Zo laten Habel et al. (2025) zien dat in de Alpen de soort steeds hoger voorkomt, overigens zonder dat de ratelpopulier mee opschuift, en ze zien dit als een bedreiging op termijn. De vindplaatsen in de Zuidelijke Ardennen lijken ook boven de 300 m te liggen.
Het lijkt mij daarmee onwaarschijnlijk dat de grote ijsvogelvlinder op termijn in Nederland terug zal keren.

Literatuur

Andersen, S.L. (1949): Limenitis populi L. op Terschelling! Entomologische Berichten (Amsterdam) 12 (288), 360.

Cupedo, D.F. (1969): Limenitis populi L. (Lep., Nymphalidae). Entomologische Berichten (Amsterdam) 29 (6), 116.

Gorbach, V.V., K. Saarinen, K. & Reznichenko, E.S. (2010). On the Ecology of the Poplar Admiral (Limenitis populi, Lepidoptera, Nymphalidae) in Eastern Fennoscandia. Entomological Review 90(8): 989–998.

Graaf, H.W. de (1853 (1ste stuk, uitgegeven in November 1851)): Nederlandsche schubvleugelige Insekten (Lepidoptera). In: Herklots, J.A. Bouwstoffen voor eene fauna van Nederland, onder medewerking van onderscheidene geleerden en beoefenaars der dierkunde. Eerste deel. Brill, Leiden, pp. 1-55.

Habel, J.C., Gros, P., Eberle, J. & Todisco, V. (2025): Effects of climate- and land-use change on the cold-adapted Poplar Admiral butterfly. Journal of Insect Conservation (2025) 29:80.

Lempke, B.J. (1936): Catalogus der Nederlandsche Macrolepidoptera I. (Tijdschrift voor Entomologie 79, 238-316).

Orden, C. van & Paklina, N. (2010): Sneuvelen op de snelweg: grote ijsvogelvlinders in Rusland slachtoffer van voedzaam wegdek. Vlinders 25 (1), 16-17.

Snellen, P.C.T. (1867): De Vlinders van Nederland: Macrolepidoptera, systematisch beschreven. Nijhoff, 's-Gravenhage.

Wallis de Vries, M. (2021): Vlinders van het Veldbies-Beukenbos-landschap in Limburg. Natuurhistorisch Maandblad 110 (1), 8-15.

Albert Vliegenthart

De grote ijsvogelvlinder is moeilijk te vinden en hem mooi op de foto krijgen is een uitdaging. Als er eindelijk eentje uit de toppen van bomen naar beneden afdwaalt, zit deze (meestal) niet op bloemen, maar op de grond of, als je geluk hebt, op een blad.

Van vallen valt te leren

In 2008 is in De Bruuk de zilveren maan op privaat initiatief geherintroduceerd. Anno 2025 lijkt de soort weer verdwenen. Als teller heb ik vanaf 2015 de opkomst en ondergang van de soort meegemaakt. Waar ging het waarschijnlijk mis en kan dat iets betekenen voor toekomstige plannen voor herintroducties van dagvlinders in Nederland? Liggen natuurlijke factoren hieraan ten grondslag of heeft de mens zelf ook een rol gespeeld?

Tekst:
Sjak Gielen
De Vlinderstichting

De zilveren maan vliegt in vochtige, voedselarme graslanden en moerassen. De Rode Lijststatus van de vlinder is 'bedreigd'. De soort vliegt in Nederland in twee generaties per jaar. De eerste generatie van half mei tot eind juni, de tweede van half juli tot eind augustus. Het leefgebied van de vlinder bestaat in De Bruuk uit schraal, maar bloemrijk nat grasland.

Vegetatie en maaibeleid

De waardplant, het moerasviooltje (*Viola palustris*), is in De Bruuk op meerdere percelen aanwezig. Voor nectar kunnen de vlinders terecht bij onder andere adderwortel, echte koekoeksbloem, grote kattenstaart, blauwe knoop, kale jonker en watermunt. Het gebied heeft een hoge grondwaterstand in de winter die naar de zomer toe wat daalt.

Er vindt doorgaans jaarlijks slechts één hooibeurt plaats in augustus-september. Percelen met laatbloeiers of met veel moerasviooltjes worden pas in oktober-november gemaaid. Vanwege verruiging door droogte en stikstofdepositie wordt op circa 10% van De Bruuk in het voorjaar extra gemaaid.

In het verre verleden gebeurde dat maaien natuurlijk nog met de hand, maar later werden daarbij machines ingezet. De vochtige bodem kon de tractoren niet dragen en daarom was het nodig om elk jaar in de maaitijd de grondwaterstand te verlagen. Mogelijk heeft die verlaging een negatieve invloed gehad op het aantal moerasviooltjes en daarmee dus ook op de voortplanting van de zilveren maan.

Het maaibeleid luistert erg nauw. De bladrozetten van het viooltje zitten zo laag bij de grond dat je eroverheen maait. Het is wel belangrijk om in de bloei- en zaadzettingstijd niet alle stengels af te maaien. De afwisseling van droge en natte jaren maakt het bovendien lastig om de juiste balans te vinden. Soms

Stijn Schreven

Leefgebied van de zilveren maan in De Bruuk.

kies je achteraf gezien verkeerd. In een metapopulatiesysteem is dat geen probleem, maar als alle rupsen in slechts enkele percelen van hetzelfde natuurgebied leven, kan dat grote impact hebben.

De Bruuk is een laagte die omsloten wordt door stuwwallen uit de voorlaatste ijstijd. Naast directe neerslag krijgt het bekken ook kwelwater uit de omliggende heuvels. Juist dit kwelwater is essentieel voor de vegetatie.

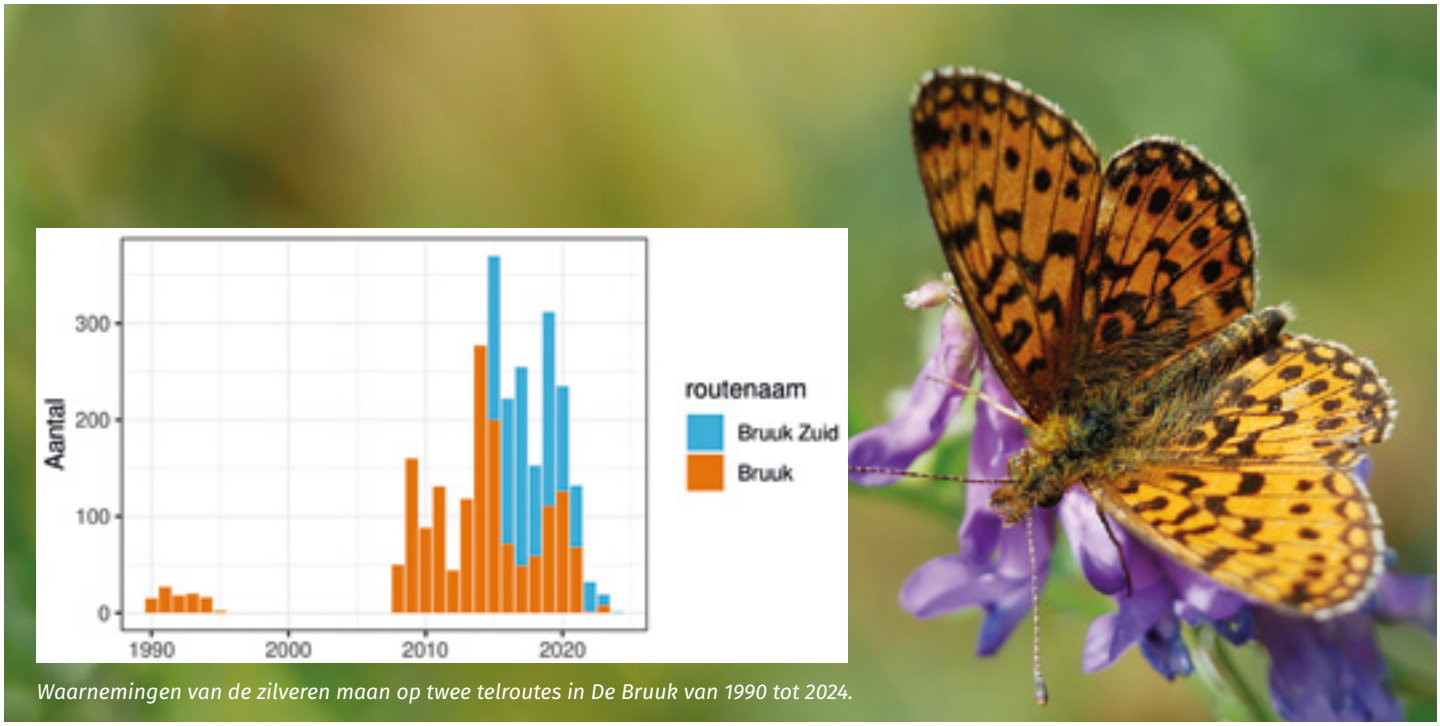
Jaarlijkse monitoringgegevens zijn bekend vanaf 1990, maar in 1983, 1985 en 1986 werd er ook al geteld. Ook vóór die jaren heeft de zilveren maan ongetwijfeld in De Bruuk gevlogen. Maar oudere meldingen zijn lastiger met zekerheid toe te wijzen aan De Bruuk.

Vanaf 1996 werden geen zilveren manen meer gezien in De Bruuk. Weima (teller 1991-2007) noteert hier in 1999 over: *"Naar de oorzaken hiervan kan men slechts gissen. Een kleine populatie op een beperkt territorium is uiteraard bijzonder kwetsbaar. De waterstand in De Bruuk had zich nog niet hersteld en bovendien waren een paar zeer droge zomers aan het uitsterven voorafgegaan. Dit had ook gevolgen voor de aanwezigheid van het moerasviooltje. Hoewel dit viooltje zich de laatste jaren weer redelijk heeft hersteld kwam dit herstel te laat voor het overleven van deze prachtige vlinder."*

Staatsbosbeheer had in 1992 al besloten om nog uitsluitend te maaien met rupsvoertuigen met een veel breder draagvlak waardoor de kunstmatige grondwaterstandverlaging achterwege kon blijven. Ook werd in die tijd begonnen met het aanbrengen van een leemlaag in, en het verondiepen van de afvoersloten zodat het regenwater kon worden afgevoerd zonder dat kwelwater uit het gebied verdween. Het bleek echter al te laat te zijn voor de 'wilde' zilveren manen van De Bruuk.

In 2008 is het initiatief genomen om de zilveren maan te herintroduceren. Als bronmateriaal werden eitjes van zilveren manen van elders uit Nederland opgekweekt waarna in totaal 15 imago's en zo'n 100 rupsen verspreid over meerdere jaren werden uitgezet. De start verliep moeizaam. Maar vanaf 2013 liepen de aantallen duidelijk op.

In 2015 werd een tweede monitoringroute Bruuk Zuid (2090) gestart. Ook hier werden de zilveren manen geteld.

Waarnemingen van de zilveren maan op twee telroutes in De Bruuk van 1990 tot 2024.

Cchris van Sway

Chris van Swaay

Zilveren maan.

De herintroductie leek succesvol. Met name in de periode 2013-2019 vlogen er volop zilveren manen in De Bruuk. Als je in de toptijd over het lange pad liep en in zuidelijke richting alle vliegende zilveren manen telde, kon je goed tot over de honderd exemplaren komen.

De aantallen fluctueerden weliswaar met 2017 als dieptepunt, maar dat is helemaal niet vreemd voor een dagvlindersoort als de zilveren maan. Maar in het geval van een kleine, volstrekt geïsoleerde populatie kan dat wel een groot probleem worden. Vroeg of laat gaat het, om wat voor reden dan ook, geheid een keer mis en dan kan de vliegplaats niet meer opnieuw worden gekoloniseerd.

Na 2019 tekende zich een spectaculaire kentering af die ertoe leidde dat in 2024 de soort al verdwenen leek te zijn. Hoe kon dat zo snel veranderen?

Klimaatverandering en kapotte stuwen

Door klimaatverandering hebben we in ons land in de huidige eeuw grof gezegd te maken met hogere temperaturen, drogere zomers en nattere winters. Veengebieden zijn daar wat minder gevoelig voor dan De Bruuk. Van de laatste acht jaren kenden er in De Bruuk vijf een zeer warm voorjaar en zomer (hoge verdamping). Die vijf waren ook nog eens duidelijk droger dan normaal. Daar kwam nog bij dat het onderhoud aan de stuwen in de sloten in de periode 2014-2018 niet op orde was. Kapotte stuwen werden pas na jaren gerepareerd en water kon weglekken langs de zijkanten.

Door de opeenvolging van te lage waterstanden trad meer mineralisatie op waardoor in het voortplantingsgebied met name pijpenstrootje in bedekking en hoogte zeer sterk toenam. Voor de zilveren maan is het belangrijk dat de moerasviooltjes goed bereikbaar zijn en niet overgroeid raken. De hoge pollen pijpenstrootje vormden daarmee een bedreiging voor de vlinder. Daarom heeft Staatsbosbeheer de laatste jaren geprobeerd om moerasviooltjes lokaal vrij te maaien met de bosmaaier, terwijl het maaien op perceelsniveau pas later in het seizoen plaatsvond.

Reddingspoging

Provincie Gelderland en Staatsbosbeheer hebben het tij ook proberen te keren met een aantal grote ingrepen.

Het meest doeltreffend was wellicht dat de belangrijkste afwateringssloot, de oostelijke Leigraaf, in 2020 werd verlegd waardoor die 50-70 meter verder van De Bruuk af kwam te liggen. Daardoor werd aanzienlijk minder water aan het gebied onttrokken.

De Vlinderstichting volgt de officiële route voor herintroducties. Desalniettemin kunnen we ook van het verhaal van de zilveren maan leren.
Bij officiële herintroducties wordt meestal het protocol gevolgd van de IUCN (https://iucn.org/resources/publication/guidelines-reintroductions-and-other-conservation-translocations).
Bekend moet zijn waarom de oorspronkelijke populatie verdween en of de oorzaken waarom de soort verdween inmiddels zijn verholpen.
Ook moet onderzocht worden of de genetische achtergrond van de bronpopulatie hetzelfde is als die van de oorspronkelijke populatie. Het hele proces kost soms jaren, maar ook dan is succes niet gegarandeerd.

Ook werden in diezelfde tijd de laatste sloten van een leemlaag voorzien. Nu kon mineraalrijk kwelwater dat het gebied instroomt, worden vastgehouden, maar tegelijkertijd stikstofrijk regenwater toch worden afgevoerd.

Om het gebied robuuster te maken heeft Staatsbosbeheer de totale oppervlakte weten te vergroten van 65 ha bij aankoop in 1939 naar 103 ha in 2025. Mogelijk zijn de bovenvermelde maatregelen net te laat gekomen om de soort van een roemloze ondergang te redden.

Onderzoek dat Nika van den Meiracker (SBB) recentelijk uitvoerde toonde aan dat het moerasviooltje in het traditionele kerngebied nog aanwezig is. Op sommige locaties stonden er veel exemplaren bij elkaar, op andere plekken stonden ze wat meer verspreid. Of De Bruuk daarmee klaar is voor een tweede herintroductie van de zilveren maan is nog maar zeer de vraag. Een voldoende groot netwerk van geschikte gebieden zou een herintroductie veel meer kans van slagen bieden. Maar zo'n netwerk ontbreekt nog steeds.

Natuurmonumenten is bezig met natuurontwikkeling en -herstel in het Koningsven (hemelsbreed op 5 km) waar de zilveren maan begin vorige eeuw nog heeft gevlogen. Op dit moment groeit daar echter geen moerasviooltje. Ook werkt de provincie in het kader van het N2000 beheerplan aan een verbinding van De Bruuk met het Duitse Kranenburger Bruch (hemelsbreed op 5 km).

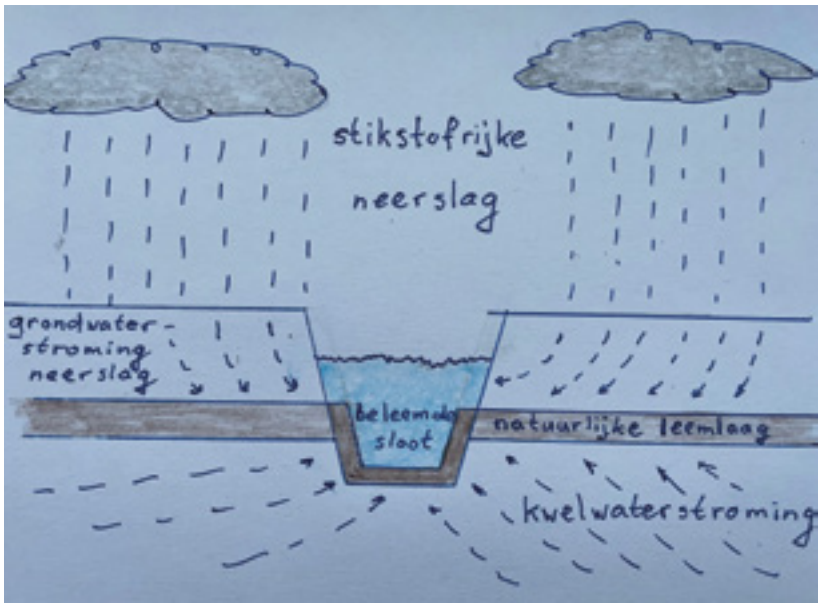
Menselijke factor niet verwaarloosbaar

De herintroductie in De Bruuk heeft het tij niet mee gehad. Klimaatveranderingen hebben – nog eens versterkt door een aantal menselijke fouten – de zilveren maan niet in de kaart gespeeld. De door Staatsbosbeheer en de provincie aangebrachte verbeteringen in het gebied zijn mogelijk net te laat gekomen om het tij te keren. Door de geïsoleerde ligging van De Bruuk ten opzichte van andere populaties is het helaas einde verhaal geworden.

De les die we kunnen leren is in ieder geval dat menselijke fouten koste wat kost voorkomen moeten worden. Die zijn veelal relatief eenvoudig aan te pakken. Een verkeerde keuze bij het maaien en laten overstaan ligt lastiger, maar naast pech speelt daar

Topografische kaart Bruuk rond 1930 (bron: Topotijdreis.nl).

Sjak Gielen

Schematische weergave van de scheiding van kwelwater en regenwater door het aanbrengen van een leemlaag in de sloten.

wellicht ook het ware vakmanschap een rol. De klimaatinvloeden liggen (grotendeels) buiten de macht van de mens. We zullen ermee moeten dealen. Maar verzuring door neerslag? Daar komt de menselijke factor toch weer duidelijker naar voren.

Bronnen

1. knmi.nl/nederland-nu/klimatologie/maand-en-seizoensoverzichten/
2. Pavlicek-van Beek, T., Van der Made, J.G. & Van Swaay, C.A.M. (1998) Evaluatie herintroductie zilveren maan in de Meije. De Vlinderstichting, Wageningen, rapportnr. VS98.33.
3. Prof. Dr. J. Weima (1999) Afgelopen 10 jaar - de vlinders in De Bruuk. Groesbeeks Milieujournaal 1999-99, pg. 27-29.
4. Mondelinge en/of digitale informatie van Chris van Swaay, Twan Teunissen (SBB), Tim Termaat (ecoloog SBB), Harry Woesthuis (oud-boswachter), Mientje Piels (telster en haar leven lang al buurmeisje van De Bruuk) en Aloysius Derks (beheerder 1980-1993). Nika van den Meiracker (SBB) leverde een zeer grote bijdrage op tal van punten.

Elke editie van Vlinders vertellen onze projectleiders u wat zij over vlinders en libellen gelezen (en geschreven) hebben in wetenschappelijke literatuur.

Tekst:
Chris van Swaay,
Jannes Boers &
Michiel Wallis de Vries
De Vlinderstichting

Nieuwe dagvlinder voor Turkije blijkt nieuwe soort

Eerder beschreven we hier al de opmerkelijke vondst van een nieuw blauwtje *'Atara (= Rapala) arata* (Bremer, 1861)' in Centraalwest-Turkije eind mei en begin juni 2024 (zie augustusnummer Vlinders 2025). Hoewel in die periode verschillende exemplaren werden gezien, werd slechts één versleten en beschadigd mannetje gevangen. Het leefgebied werd opnieuw bezocht in april 2025, toen meerdere verse exemplaren werden verzameld, waaronder een parend paar. Hiermee konden DNA-analyses en onderzoek naar de genitaliën uitgevoerd worden. Het blijkt om een nieuwe soort te gaan, die de naam *Rapala suleymani* heeft gekregen. Twee zaken zijn bijzonder aan deze nieuwe soort: (1) dat hij meer dan 7000 km verwijderd is van zijn nauwste verwant (in Oost-China, Korea en Japan) en (2) dat er nog steeds nieuwe soorten gevonden kunnen worden buiten de tropen die niet alleen via DNA onderscheiden kunnen worden (als het oostelijke resedawitje van het resedawitje). Het is ook bijzonder dat deze soort onontdekt zo lang in zo'n klein gebied heeft weten te overleven, al zal hij ooit veel wijder verbreid geweest moeten zijn.

Tennent, W. John, Onat Başay, and Eddie John. "Rapala suleymani sp. n., (Lepidoptera: Lycaenidae) a new thecline butterfly species from west-central Turkey (Republic of Türkiye), with observations on its ecology." Entomologist's Monthly Magazine 161, no. 4 (2025): 299-310.

Motten en heggen

In Engeland is onderzoek gedaan naar het effect van heggenbeheer op nachtvlinders. Langs 64 verschillende heggen zijn zowel macro-nachtvlinders als microvlinders gevangen met lichtvallen. Vervolgens zijn deze in twee categorieën verdeeld: soorten die als rups op grassen en struiken foerageren, en soorten die als rups op houtige struiken en bomen foerageren. Er is gekeken naar het directe effect van snoeibeheer, en de bredere landschappelijke context rondom de heggen. Vermindering van snoeiwerkzaamheden had een positief effect op macromotten en de op struik/boom foeragerende soorten. De connectiviteit van bossingels binnen een straal van 1,5 en 3 km was positief gecorreleerd met zowel de op gras/kruiden als de op struik/boom foeragerende soorten. Zowel de aantallen individuen van soorten als de diversiteit aan soorten was negatief gecorreleerd met de aanwezigheid van agrarisch grondgebruik in de directe omgeving. Daarnaast is zelfs gebleken dat op locaties waar twee winters lang geen beheer werd uitgevoerd, de landelijk afnemende soorten blauwbandspanner, gele agaatspanner, witte schaduwspanner, taxusspikkelspanner een toename lieten zien.

Froidevaux, Jérémy SP, Moth Broyles, and Gareth Jones. "Moth responses to sympathetic hedgerow management in temperate farmland." Agriculture, Ecosystems & Environment 270 (2019): 55-64.

Michiel Wallis de Vries

Een bloemrijke akkerrand met meerjarige kruiden kan een effectieve manier zijn om de kwantiteit van leefgebied op te krikken voor bestuivende insecten.

Met 10 procent leefgebied herstellen bestuivers niet

Zowel de kwantiteit als de kwaliteit van het leefgebied zijn belangrijk voor bestuivende insecten. Maar hoe weeg je beide aspecten tegen elkaar af? Onderzoek aan de aantallen bijen, hommels, zweefvliegen en dagvlinders uit maar liefst 1250

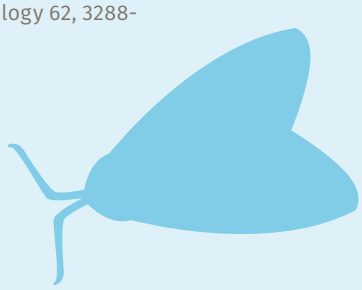
landschappen in 19 landen werpt hier nieuw licht op. De habitatkwaliteit werd hierin afgemeten aan de bloemenrijkdom. Tellingen op onze eigen vlinderroutes droegen aan de analyse bij. Volgens de EU-biodiversiteitsstrategie dienen agrarische landschappen tegen 2030 voor 10 procent te bestaan uit natuurlijke landschapselementen. Dit blijkt nu aan de magere kant te zijn: voor solitaire bijen en hommels was het aandeel benodigd leefgebied in een landschap, met 16 en 18 procent vergelijkbaar. Voor dagvlinders was dat met 37 procent nog veel hoger. Boven dat aandeel gaat het lonen om meer te investeren in kwaliteit, maar daaronder is het voor de aantallen bestuivers effectiever om de kwantiteit te verhogen.

Bishop, G.A., Kleijn, D., ... & Fijen, T.P.M. (2025) Critical habitat thresholds for effective pollinator conservation in agricultural landscapes. Science 389(6767), 1314-1319. https://doi/10.1126/science.adr2146

Bevers laten wetlands zoemen en fladderen

Bevers kunnen met hun knaagwerk en damconstructies het landschap flink beïnvloeden. Dat kan leiden tot overlast voor ons mensen, maar ook tot mooie natuurwinst. Dit blijkt uit een onderzoek in Schotland waarin door bevers en door mensen aangelegde wetlands werden onderzocht op vegetatie en bestuivende insecten. De aantallen dagvlinders en zweefvliegen waren beduidend hoger onder invloed van de bevers; de zweefvliegen kwamen ook met meer soorten voor. De hogere bloemenrijkdom in de bevergebieden droeg daar waarschijnlijk flink aan bij. Voor bijen en dagactieve nachtvlinders werden er geen verschillen gevonden, maar het zou goed kunnen dat deze wel naar voren komen wanneer voor de bijen meer gebieden worden bestudeerd en voor dagactieve nachtvlinders de afstanden tussen de onderzoekslocaties worden vergroot. Overigens zou het voor zo'n bloemrijke situatie in Nederland dan wel nodig zijn om ook de waterkwaliteit te verbeteren zodat voorkomen wordt dat door te veel stikstof en fosfaat de grassen de bloemen verdringen.

Cook, P., Law, A., Pattison, Z. & Willby, N.J. (2025) Beaver wetlands create a buzz and a flutter for pollinators. Journal of Applied Ecology 62, 3288-3299.

Actueel

Boeken

Groene zintuigen

Het boek 'Groene zintuigen' laat zien wat velen van ons al weten: dat we gelukkiger en gezonder worden van natuur om ons heen. Kathy Willis beschrijft op een toegankelijke manier het wetenschappelijke bewijs rondom de effecten van natuur op de fysieke en mentale gezondheid van de mens. Zicht op bloemen in onze omgeving werkt ontspannend, de geur van een dennenbos verlaagt niet alleen onze hartslag, maar helpt ook ons immuunsysteem in het gevecht tegen virussen. Zo is het boek een aaneenschakeling van bewijs dat laat zien hoe de natuur via zicht, geur, geluid en zelfs via verborgen zintuigen onze gezondheid beïnvloed. Daarbij geeft ze vaak praktische tips over de stappen die jij kan nemen in je eigen omgeving, van kamerplanten tot tuinieren zonder handschoenen. Dus laten we genieten en investeren in de natuur. Zowel voor de vlinders als voor onszelf.

Kathy Willis, Groene zintuigen.
ISBN 978 94 638 2355 5.
Prijs in de boekhandel: € 24,95

Barbara Kalkman

Dokters van nature

In dit boek vertelt Jaap de Roode uitgebreid hoe dieren planten en andere organismen benutten om hun eigen gezondheid te verbeteren. En daarbij licht hij de evolutionaire wapenwedloop toe die gaande is tussen ziektekiemen, zoals virussen en bacteriën, en hun gastheren, in dit geval dus de verschillende dieren die worden benoemd in het

boek. Dieren voelen blijkbaar feilloos aan wanneer zij iets onder de leden hebben, en door te experimenteren en van elkaar te leren weten zij welke planten ze kunnen eten om zichzelf te genezen.

In de westerse maatschappij zoeken we vaak (tevergeefs ...) naar de verschillen tussen ons en andere dieren, bijvoorbeeld het gebruik van gereedschap, taalvermogen en cultuur, en dus ook het gebruik van medicatie. Dit boek is een mooie ondersteuning dat (ook) dat laatste dus niet op gaat. Iets wat in veel culturen al lang bekend is. Want wereldwijd observeren traditionele genezers natuur en dieren waarschijnlijk al duizenden jaren om van te leren voor hun eigen gezondheid. De wetenschappelijke ontdekkingen die in de afgelopen decennia gedaan zijn, zijn in de meeste gevallen dan ook herontdekkingen van traditionele kennis, deels gebaseerd op het gedrag van wilde dieren!

Wij mensen zijn veelal verleerd om wilde planten (doelbewust) te eten. Vrijwel alles wat we eten wordt veredeld, gekweekt, voorverpakt of verwerkt. De Roode pleit er met dit boek voor dat we profiteren van dierlijke dokters, voor de gezondheid van onze gehouden dieren, als bron voor menselijke geneesmiddelen en gewoonweg om ons te blijven verwonderen over de kennis die dieren hebben. Dit boek is niet voor niets genomineerd voor de Natuurboekenprijs 2025, want het bevat heel veel waardevolle informatie, anekdotische verhalen en wetenschappelijke experimenten. Een echte aanrader voor wie zich meer wil verwonderen over het dierenrijk en benieuwd is hoe we dat voor onszelf en

in onze maatschappij kunnen benutten! Ik kijk nu zelf ook met andere ogen naar onze eigen kippen in de tuin; misschien kan ik wel bepaalde planten voor ze neerzetten zodat ze zelf de mijtenplaag kunnen afweren, in plaats van allerlei gefabriceerde middeltjes toe te dienen? Kortom, een inspirerend boek!

Jaap de Roode, Dokters van nature. ISBN 978 90 501 1974 0.
Prijs in de boekhandel: € 27,95

Lieveke Crombach

Verzinnen doen wij niets

Het boek 'Verzinnen doen wij niets' is een ode aan twee natuurcolumnisten én aan het genre zelf. Eli Heimans en Jac. P. Thijsse staan in dit boek centraal: twee onderwijzers met een grote liefde voor de natuur. Wanneer Heimans en Thijsse elkaar ontmoeten (1893), besluiten ze vrijwel meteen samen een reeks natuurboekjes te maken: 'Van Vlinders, bloemen en vogels.' Het doel was om tieners te onderwijzen en enthousiast te maken over de natuur. Dit werd met veel scepsis ontvangen. Zo schreef een recensent "Wat malen onze 12 à 13-jarige jongelui om bloemetjes en vlinders en kevers en vogels. Ja, om de dieren dood te martelen en de nestjes uit te halen." Deze recensent zat er echter naast: de reeks werd een enorm succes.

Naar aanleiding van het succes van deze boekenreeks kregen de twee onderwijzers hun eigen natuurcolumns in diverse kranten waarmee ze het genre populair maakten bij het grote publiek. Er bestonden echter ook al natuurcolumns vóór hun tijd. Die bredere geschiedenis vormt de opbouw van het boek, dat in vier tijdsdelen is verdeeld: de eerste natuurcolumnisten, de periode van Heimans en Thijsse zelf, de generatie die hen nog persoonlijk kende, en tot slot de nieuwe generatie natuurcolumnisten. Er worden veel columnisten besproken waarbij iedere schrijver kort geschetst wordt, gevolgd door een fragment uit diens werk. Zo ontstaat een mooi tijdsbeeld van hoe het genre zich heeft ontwikkeld. Echter, omdat er zeker in het 3e en 4e deel zoveel schrijvers kort voorbijkomen leest het soms meer als een opsomming en weinig verhalend. Daar staat tegenover dat het boek zeer informatief is, en de vele illustraties, waaronder prachtige oude boekomslagen, maken het geheel aantrekkelijk en luchtig.

Het boek sluit af met een pleidooi aan redacties om natuurcolumns een vaste plek te geven: "De natuur is zoveel interessanter als je er meer van weet." Een zin die elke natuurliefhebber van harte zal onderschrijven.

Marga Coesèl, Verzinnen doen wij niets. ISBN 978 94 647 1369 5.
Prijs in de boekhandel: € 19,90

Annick van der Laan

Giften

Bijzondere giften

Afgelopen periode zijn er weer mooie giften binnengekomen. Mevrouw M. v.d. V. uit Z. schonk ons maar liefst € 1.000. Mevrouw I.J. de G. uit E. schenkt ons jaarlijks de opbrengst van de verkoop van bloemen uit de volkstuin. Dit keer mochten wij € 500 ontvangen. Donateur H.J.R. uit P. schonk € 500.

Stichting Insecten in Nood doneerde € 363,93. De heer G.N. uit B. schonk € 400 aan het Vlinderstichting-beschermingsfonds. De heer of mevrouw J. v.d. K. schonk ons € 300. Mevrouw L.M.D. schonk € 500.

Afgelopen kerst werd ook aan de vlinders en libellen gedacht: mevrouw M.D. verraste ons op eerste kerstdag met een donatie van € 400 euro. Van de heer of mevrouw S.W. ontvingen wij een gift van € 500. Ook van M.J.H. te G. ontvingen wij € 500. We sloten het jaar mooi af met een gift van de heer B.W.G.B. van € 1.000.

Alle gulle gevers hartelijk dank!

Geef.nl

Wist u dat De Vlinderstichting ook op Geef.nl actief is? Dit platform maakt het gemakkelijk om zelf een geefactie te starten die je direct kan koppelen aan De Vlinderstichting. Het platform is gratis te gebruiken en het opgehaalde bedrag wordt direct aan ons uitgekeerd zonder zelf nog iets te moeten regelen. Hoe gaat u aan de slag voor vlinders en libellen? Loop, ren, fiets of verzin iets anders ludieks. Een natuur vol vlinders en libellen, daar gaan we voor!

Meer info via www.geef.nl/nl/doel/de-vlinderstichting

Fiscus

Wist u dat u (middel)grote bedragen fiscaal voordelig kunt schenken? Dat kan door vijf jaar lang een vast bedrag aan De Vlinderstichting te schenken. U kunt die gift aftrekken voor de inkomstenbelasting. Wilt u een periodieke schenking doen, dan kunt u een machtigingsformulier downloaden op www.vlinderstichting.nl/schenken-met-belastingvoordeel. Ook eenmalige giften kunt u aftrekken voor de belasting, mits u aan het drempelbedrag komt van 1% van uw belastbaar inkomen.

Nalaten

Neemt u een schenking aan De Vlinderstichting op in uw testament? Dan steunt u ons enorm in onze strijd voor een gezonde natuur. Er komen steeds weer nieuwe generaties mensen. Mensen die wij, hopelijk dankzij u, kunnen aanspreken. Om de toekomst veilig te stellen voor volgende generaties vlinders en libellen. Wij zijn daar erg blij mee. Over erfstellingen en legaten hoeft De Vlinderstichting geen belasting te betalen. Een prettig idee!

Voor meer informatie kunt u bellen of mailen met Rian Boekhorst, 0317-30 52 08 of rian.boekhorst@vlinderstichting.nl. Zij stuurt u ook graag de brochure over nalaten aan De Vlinderstichting toe.

ANBI

De Vlinderstichting is erkend als ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling), dus wij hoeven over de ontvangen giften geen belasting te betalen.

Algemeen Nut Beogende Instelling
ANBI

[advertentie]

In 't kort

Nieuw jasje, vertrouwde informatie

Achter de schermen is heel hard gewerkt en eindelijk is hij er dan: sinds eind januari is de vernieuwde website www.vlinderstichting.nl in de lucht! Vertrouwde informatie in een nieuw jasje. Zodat informatie over vlinders en libellen en hun bescherming nog beter gevonden kan worden. Een natuur vol met vlinders en libellen, daar gaan we voor!

De Vlinderstichting-website was al geruime tijd verouderd aan het raken. Achter de schermen liep niet alles even soepel meer en uiteindelijk gaat de bezoeker daar ook last van krijgen. Tijd voor vernieuwing dus. Spannend was het wel, maar het is gelukt. Samen met Go2People als websitebouwers hebben we een vernieuwde website neergezet die aan de wensen van 2026 voldoet.

Verschillende modules, zoals die voor bestellingen en de laatste nieuwsberichten, zijn beter ingericht. Zo werken ze voor zowel ons als voor jou als bezoeker makkelijker en efficiënter. Ook hebben we nu meer zelf in beheer waardoor we in de toekomst makkelijker aan kunnen passen op wensen en verzoeken. Zo houden we de website en alle informatie die er te vinden is actueel. Ook de vormgeving heeft een compleet nieuw jasje en past volledig bij de nieuwe huisstijl die we sinds 2023 gebruiken.

Een website is dynamisch. Komende tijd zullen we dus blijven doorontwikkelen om de website nog beter te maken. Heb je suggesties, tips of opmerkingen om de website te verbeteren? Wij horen het graag. Via www.vlinderstichting.nl/website-problemen kun je het aan ons doorgeven.

Nieuws

De Vlinderstichting lanceert training om natuur verder te brengen

Als De Vlinderstichting hebben we jarenlang ervaring in het adviseren van organisaties om natuur mee te nemen, óók buiten natuurgebieden. Daarmee spelen wij een sleutelrol in het gangbaarder maken van zogenaamd 'natuurinclusief werken'. Natuurinclusief werken wordt een steeds bekender begrip, maar stuit ook op weerstand, onbegrip en gebrek aan kennis. Daarom lanceren wij een training Natuurinclusief leiderschap om te leren hoe je als ambassadeur voor natuur binnen jouw organisatie collega's of het bestuur meekrijgt. De training is voor professionals die werken in een bedrijf of overheid waar natuur geen hoofddoel is, maar wél kan helpen doelen te behalen. Bijvoorbeeld in de openbare ruimte, infrastructuur of op bedrijventerreinen. Met de training leren we over de kansen die natuurinclusief werken kan bieden en hoe je daarmee belangrijke personen kunt overtuigen. Daarmee stellen we meer ambassadeurs in staat om natuur verder te brengen en dus vlinders te helpen!

Cursus soorten herkennen en beschermen voor jongvolwassenen

Enig idee wat je ziet als je om je heen kijkt in de natuur? De vlinders en libellen zijn jou uiteraard bekend, maar wie weet kan jouw (klein)kind, buurmeisje of andere jongvolwassene nog wel wat verwondering gebruiken. Tijdens deze cursus ontdek je welke planten- en diersoorten er in Nederland voorkomen, waar je ze kan vinden en hoe je ze beschermt. Ga samen met andere enthousiastelingen op pad tijdens de velddagen en leer tijdens de online avondlessen over monitoring, stikstof en storytelling om natuur te beschermen. Wil jij eens een kijkje nemen bij het kantoor van een groene organisatie? De organisatiedagen zijn de ideale tijd om connecties te leggen en een beter beeld te krijgen van het werken bij een non-profitorganisatie. Ben jij tussen de 16 en 29 jaar oud en zoek je nog een extra uitdaging in de periode van 24 februari t/m 8 juni? Meld je dan aan voor de Kennisspecial 2026! Of tip deze cursus aan jouw (klein)kind, buurmeisje, neef of andere jongvolwassene.

Kijk voor meer informatie op www.groentraineeship.nl/kennisspecial.

Verwacht rond 6 maart 2026: Handboek Motten

Deze tweedelige set is het allereerste standaardwerk over microvlinders, de kleinste en vaak over het hoofd geziene vlinders, in Nederland en België. Met ruim 1670 soorten, waarvan tientallen soorten die hierin voor het eerst beschreven en in beeld gebracht worden, biedt het een ongeëvenaard overzicht van deze fascinerende groep. Onmisbaar voor iedereen die aan de slag wil of al bezig is met microvlinders.

'Handboek Motten van Nederland en België' bevat veel unieke en gedetailleerde foto's van vlinders, rupsen en vraatsporen. Alle gegevens over herkenning, vliegtijd, levenswijze en verspreiding zijn volledig herzien. De informatie is gebaseerd op jarenlang onderzoek, veldwerk en kweek in een natuurlijke omgeving.

Dit rijkgeïllustreerde en diepgravende werk is het meest volledige en actuele naslagwerk dat ooit in West-Europa is verschenen. Te bestellen bij KNNV Uitgeverij.

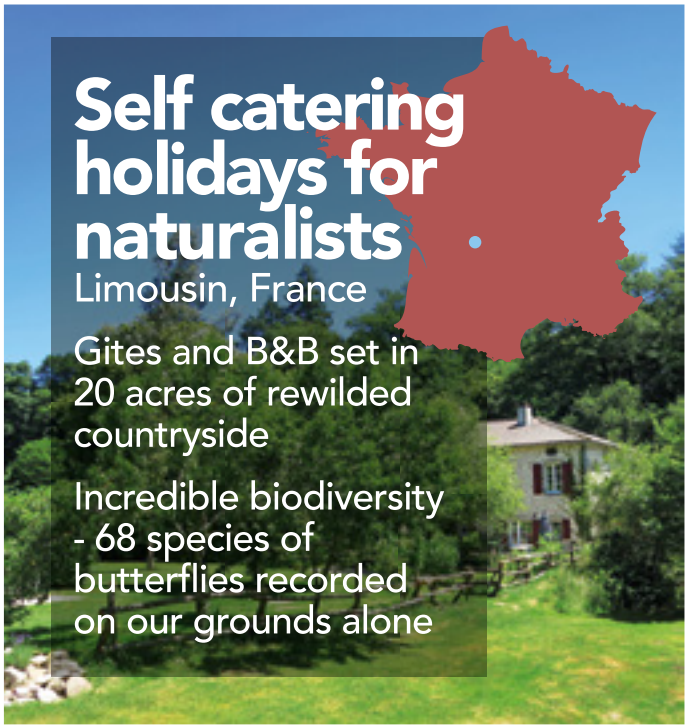
Tymo Muus is macrofotograaf. Hij fotografeert en onderzoekt nachtvlinders, microvlinders in het bijzonder. Al meer dan twintig jaar bestudeert hij in zijn wildeplantentuin de volledige levenscyclus van deze soorten.

Tymo is ook aanwezig op de Landelijke Dag 7 maart waar hij meer zal vertellen over deze prachtige kleine vlindertjes.

[advertentie]

[advertentie]

Koop vlinderproducten in onze webwinkel

In samenwerking met Vivara en andere partners bieden wij veel producten aan in onze webwinkel. Een deel van de opbrengst is voor De Vlinderstichting! Je kunt ze bestellen op www.vlinderstichting.nl/vlinderwinkel.

Verrekijkers

Pentax Papilio II

Bij het kijken naar vlinders en libellen is het reuzehandig om een verrekijkertje bij de hand te hebben. Deze kijkers kan je scherpstellen tot op 50 cm.

6,5 x 21

Prijs: € 157,- **Donateursprijs: € 137,-**

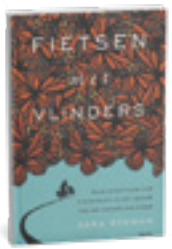
8,5 x 21

Prijs: € 179,- **Donateursprijs: € 159,-**

Fietsen met vlinders

Kars Veling, projectleider bij De Vlinderstichting: "De monarchvlinder is een magische vlinder! Elk jaar uit een groot deel van Noord-Amerika met miljoenen op de vleugels naar een klein plekje in Mexico. Dit prachtige verhaal duikt, vanaf de fiets, in het boeiende leven van deze trekvlinder en neemt je mee op die gevaarlijke reis. Een fragiele vlinder, zo denken we weleens, die tot de grootste dingen in staat is."

Prijs: € 26,99

Online libellencursus

Lastig hoor, libellen herkennen. Leer het nu gemakkelijk online met een van de libellencursussen. Er is een beginnerscursus en voor wie toe is aan een stapje verder zijn er drie gevorderdencursussen.

Prijs: € 7,50

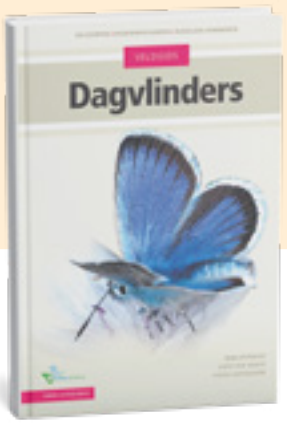
Minigids Vlinders

Met deze handige uitvouwkaart leer je in één oogopslag alle Nederlandse dagvlinders herkennen. Afmetingen, determinatiekenmerken en vliegtijden maken herkenning extra makkelijk. Met tips voor het herkennen van moeilijke soorten.

Dit gidsje is het welkomstgeschenk voor nieuwe donateurs. Ideaal dus om mensen die er nog niet zoveel van weten kennis te laten maken met vlinders.

Prijs: € 10,00

Veldgids Dagvlinders

Met deze nieuwe vlindergids kan iedere liefhebber alle 150 soorten dagvlinders van Noordwest-Europa snel en betrouwbaar herkennen. Gedetailleerde foto's van de boven- en onderzijde van de vlinders maken herkenning gemakkelijk. Met compacte informatie over de kenmerken, vliegtijd, zeldzaamheid en verspreiding. De 'Veldgids Dagvlinders' brengt relevante informatie fraai en overzichtelijk in beeld. Hierdoor is deze gids toegankelijk voor zowel professionals als beginners.

Prijs: € 39,95

Een Duurzame Tuin

'Een Duurzame Tuin' van Albert Vliegenthart is een inspirerend boek dat laat zien hoe je jouw tuin, balkon of terras aantrekkelijk kunt maken voor bijen, vlinders en andere nuttige insecten. Door eenvoudige maatregelen en gebruik van de juiste planten zal het natuurleven in je eigen stukje groen snel toenemen. Met heel praktische informatie over nuttige dieren, goede plantcombinaties en concrete tips om van je eigen stukje groen een diervriendelijk paradijsje te maken.

Ook leuk als cadeau voor iemand wiens tuin nog wel wat extra's voor insecten kan gebruiken.

Prijs: € 24,99

Tekst: Rik Wever De Vlinderstichting

Kampioen stilzitten

De winter is voor opmerkelijk nieuws rondom vlinders en libellen niet de beste periode. Toch gebeuren er altijd wel noemenswaardige dingen of worden er bijzondere soorten gezien. Neem bijvoorbeeld de dubbelstipsnuituil, een kampioen stilzitten. We weten niet precies hoe lang deze soort al in ons land voorkomt, maar het is een relatieve nieuwkomer. Het eerste bewijs komt uit 2006. De laatste jaren nemen de waarnemingen toe. Ze worden voornamelijk langs de kust en in Zuid-Limburg gezien. Daar worden ze in de winter gevonden in bunkers. De dubbelstipsnuituil overwintert als imago en zit dan wekenlang stil in zo ongeveer dezelfde houding. Zo ook nabij IJmuiden, waar dit fraai getekende exemplaar al een tijd lang door bezoekers van een bunker gefotografeerd wordt. De soort wordt buiten de wintermaanden vrijwel nooit gezien, want ze komen erg slecht op licht af. De rupsen leven van onder andere glaskruid.

Jovanzo Kalka

Een fraai getekend exemplaar van de dubbelstipsnuituil. De soort is vrij variabel.

Ook iets opmerkelijks gezien?

Kom jij iets opmerkelijks tegen onderweg in de natuur of struinend tussen je eigen of andersmans waarnemingen? Geef het door aan de redactie en wie weet haalt jouw opmerkelijke waarneming straks een mooi plekje in deze rubriek.

Vakantieganger?

Op 9 mei fotografeerde Jeffrey Peereboom een opvallende parelmoervlinder nabij Oosterhout in Noord-Brabant. De vlinder deed wat denken aan een bosparelmoervlinder, maar dat leek ook niet helemaal te kloppen. Het bleek uiteindelijk te gaan om een westelijke parelmoervlinder (*Melitaea parthenoides*). Deze soort komt voor in Zuidwest-Europa en dit ligt niet bepaald dicht in de buurt van ons land. De kans dat deze vlinder op eigen kracht in Nederland is beland lijkt dus klein. Mogelijk is deze parelmoervlinder met een vakantieganger in een caravan of auto meegelift, of in Nederland opgekweekt en daarna vrijgelaten. Opmerkelijk is het in ieder geval wel, deze waarneming waarvan de herkomst gissen blijft.

Rik Wever

De kleine voorjaarsuil (boven) en de grote wintervlinder (onder) worden maar zelden tegelijk waargenomen. Dit was begin december.

Vroege voorjaarsuil(en)

Waar we de afgelopen periode een tijdlang hebben kunnen genieten van sneeuw en winters weer, waren er ook een aantal relatief warme nachten. En ondanks dat het hartje winter is, zijn er nog steeds nachtvlinders actief. Zoals de bosbesuil, een soort die overwintert als imago en actief is als de temperatuur in de nacht boven het vriespunt blijft. Wanneer de temperatuur 's nachts in de winter ineens wat hoger is, zien we soms ook soorten die, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de bosbesuil, helemaal niet midden in de winter actief horen te zijn. Zo ook deze kleine voorjaarsuil, die in de tweede week van december binnen het meetnet werd waargenomen. De soort vliegt normaal in maart en april, na de winter dus. Onder sommige omstandigheden raken ze soms in de war en kruipen ze te vroeg uit de pop. Het gebeurt overigens vaker, ook met andere soorten voorjaarsuilen.

Jeffrey Peereboom

Hoe deze westelijke parelmoervlinder in Nederland is beland blijft een raadsel.